

RIIGIKOGU

2. istungjärk **Protokoll nr. 32 (14).**

1921. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Ülikooli õpejõudude palgaseadus — II lugemisel. — 3. Õpetajate palgaseadus — II lugemisel. — 4. Seadus põllutööliste tööaja ja palgatingimiste kohta 1921/1922 põllutööaasta peale — töökaitse komisjoni ettepanek. — 5. Koosoleku lõpetamine ja järgmise koosoleku aja määramine.

Riigikogu koosolek 29. aprillil 1921. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 85 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab esimees O. Strandman.

Sekretääri kohal sekretäär A. Tupits.

Walitsuse lauas: sõjaminister J. Soots, haridusministri abi F. Sauer.

Koosolek algab kell 5.05 p. l.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja O. Strandman: Tänane päewakord on kindlaks määratud ja Riigikogu liigetele kätte jagatud. Mul on au teatada, et selles päewakorras on kogemata kirjutamisel wälja jäänud ülikooli õpejõudude palgaseadus II lugemisel, ja nimelt 2. päewakorra-punkti all. Kas soovitakse ettepanekuid teha päewakorra kohta?

Rkl. J. Allikso (kom.): Ma panen ette tänast päewakorda täiendada Kommunistlise Töölisterühma poolt sisseantud arupärimistega, mis jäid neljapäewal arutamata selle tõttu, et koosoleku aeg lühikene oli. Wõib olla, et nende arutamine tõesti väga pikale wenib ja kunagi neid arupärimisi läbi arutada ei saa. Neil arupärimistel on tõesti poliitiliselt suur kaal. Juba eilsel koosolekul toonitasin mina ja saan ka täna jälle sedasama toonitama, et ei wõi praegu milgil tingimisel edasi minna sarnases seisukorras, kuidas on talitatud. Tähtis on siin ette tuua seda praeguse walitsuse poolt toimetatud teguwiisi, s. o. et Kommunistlane Töölisterühm on otsekohe läbi otsitud ja ära wiidud wiimane kui dokument. Tuleb öelda, et tema tegewus on täitsa katkestatud. Peale selle on linnawolikogu kommunistlised liikmed kinni wõetud ja keda kätte ei ole saadud, see peab oma tegewusest ära olema, ja ametiühisuste kesknõukogu on niisugusesse sei-

sukorda sunnitud walitsuse poolt. Tarwis on nüüd ka Riigikogul öelda, kas see pimeduse katte all toimepandud tegewus heakskiitmist leiab. See peaks kiires korras sündima, et meil ei tarwitseks asjata waielda ja Riigikogu näitaks, et tema sama jultunud on, kui walitsuski, kes niisugust teguwiisi tarwitab. Panen ette neid arupärimisi päewakorda wõtta.

Rkl. J. Piiskar (is.): Silmas pidades, et eile hommikul päewakorras terwerida arupärimisi oli, mida wastu wõtta ei jõutud, millede wastuwõtmine aga kiires korras tarwiik oleks, et nende peale ka wastused wõiksid järgneda, ja et tänases päewakorras nii mõnedki punktid on, mis nii kui nii hiljaks jäänud, näituseks tööja palgaolude seadus, sest tänawuseks aastaks seda enam käsitada ei saa, ja sellepärast ei ole ka nii rutuline, teen ettepaneku terwe eilehommikuse koosoleku päewakord mahutada tänase koosoleku päewakorra 2. punkti järele.

Rkl. W. Ernits (sd.): Teen ettepaneku punkt 5*) wõtta 1-seks päewakorrapunktiks. Esiteks wõtab tema arutamine väga wähe aega ja teiseks — kardan ma, et teda tänasel koosolekul läbi arutada ei jõua, kui ta wiimaseks päewakorrapunktiks jääb.

Rkl. O. Amberg (kristl.): Austatud Riigikogu liikmed! Minu eilne ettepanek ülikooli õpejõudude palgaseaduse kohta ei läinud läbi ja sellepärast on ta täna eeskombel päewakorras teise punktina. Nimeetatud palgaseaduse wiibimise põhjuseks oli, et paljud õige tähtsad muudatused, mis tehtud ülikooli tegelikkude jõudude poolt, alles hilja pärale jõudsid. Teen ettepaneku ülikooli õpejõudude palgaseaduse eelnõu 1. päewakorra-punktiks wõtta.

*) Punkt 5 — Täiendaw seadus ilma loata wiinapõletamise ja wiina- ning piiritismüügi kohta.

Juhataja O. Strandman: Palun ettepaneku kirjalikult teha. Sõnasooijaid päewakorra kohta enam ei ole, asun hääletamisele. Kõige pealt panen hääletamisele rkl. herra Allikso ettepaneku: Kommunistlise Töölisteriühma 3 arupärimist, mis eile päewakorras arutusele ei jõudnud tulla, täna päewakorda võtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Nüüd panen hääletamisele rhs. Piiskari ettepaneku: neljapäewa hommikune Riigikogu koosoleku päewakord mahutada väljajagatud päewakorra 2. ja 3. punktide wahle. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Panen hääletamisele rkl. Ernits'a ettepaneku: päewakorra 5. punkt võtta esimeseks. (Hääletatakse.) Raske on otsustada, palun sekretääri hääled ära lugeda. (Hääletatakse weel kord, kusjuures sekretäär hääli loeb.) See ettepanek on 27 häälega 10 vastu tagasi lükatud. Panen hääletamisele rhs. Amberg'i ettepaneku: 1. päewakorrapunktiks võtta ülikooli õpejõudude palgaseadus. (Hääletatakse.) Raske on otsustada, palun sekretääri hääled ära lugeda. (Hääletatakse uuesti, kusjuures sekretäär hääli loeb.) See ettepanek on 33 häälega 21 vastu vastu võetud. Sellega on päewakord kindlaks määratud. Riigikogu läheb I. päewakorrapunkti juure.

2. Ülikooli õpejõudude palgaseadus — II lugemisel.

Rkl. O. Amberg (kristl.): Austatud Riigikogu liikmed! Eile oli Riigikogu liigetele wälja jagatud minu poolt tehtud ettepanek, mis õige suuri muudatusi toob ülikooli õpejõudude palgaseadusse. Need muudatused on tulnud ülikooli tege laste poolt, on tagantjärele saadetud ja sellepärast ka natukene hiljaks jäänud; on juure võetud palju uusi paragrahwe, peale selle weel teisi tähtsaid muudatusi ette nähtud, mispärast ettepaneku teen, seda seaduseelnõu I ja II lugemise wahel anda walitsusele, Riigikogu hariduskomisjoni ja peale selle rahaasjanduse komisjoni seisukoha wõtmiseks.

Juhataja O. Strandman: Sõna on rkl. Annusson'il.

Rkl. J. Annusson: Ma ei tarwita sõna.

Juhataja O. Strandman: Sõna on komisjoni aruandjal rhs. Kaarna'l.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Mina ei waidle põhimõtteliselt mitte rhs. Amberg'i ettepaneku vastu, juhin ainult Riigikogu liigete tähelpanu selle peale, et kui seaduseelnõu antakse seisukoha wõtmiseks ja tarwilikkude paranduste tegemiseks esiteks Wabariigi Walitsusele ja pärast weel kahele komisjonile, siis wõib selle elnõu läbiwaatamine õige pikale wenida, nii pikale, et Riigikogu ei suuda seda seadust praegusel istungjärgul mitte vastu wõtta, kui need kuulujutud täide lähewad, mis sellest kõnelewad, et Riigikogu ringkondades soow olla peagi puhkusele minna. (Pahemalt poolt: Ohoo, kus teie seda teate?) Mina ei wõi seda muidugi tõendada, kui tõsised need kuulujutud on, aga igatahes juhin ma Riigikogu liigete tähelpanu selle peale, et kui need kuulujutud tõeks peaks minema, siis ülikooli õpejõudude palgaku simus otsustamata wõib jääda, ja, nii palju kui mina tean, ei ole need ülikooli õpejõud, kelle palk weel määramata on, sellega mitte rahul. Pean tähendama, et suur osa ülikooli õpejõududest, wälja arwatud professorid, professorite asetäitjad ja dotsendid, saawad palka selle seaduse järele, mis Riigikogu riigiametnikkude ja teenijate jaoks vastu wõttis. Ainult ühele osale õpejõududest ei saa praegu soowitawal määral palka maksta, neile maksetakse endisel wäiksel määral nii kaua edasi, kunni uus seadus vastu wõetakse. Kui komisjon tõesti lähemate päewade jooksul suudab tehtud parandused läbi waadata, siis ei ole mul midagi selle vastu, et rhs. herra Amberg'i parandused komisjoni antakse. (O. Amberg kohalt: Palun sõna täiendawaks ettepanekuks.)

Juhataja O. Strandman: Ei saa. (Naer.) Ma pean teatama, et kodukorra § 52 põhjal ei saa ma rkl. herra Amberg'i ettepanekut mitte hääletamisele panna. See kodukorra punkt kõlab nii: komisjoni aruandjal ja walitsuse esitajal on õigus nõuda, et parandus läbiwaatamiseks komisjoni antaks. Riigikogu liikme ettepanekul wõib paranduse andmist komisjoni ka Riigikogu otsustada. Niisugusel juhtumisel lükatakse parandusele kuuluwa elnõu osa II lugemine edasi, kunni komisjon on asja läbi waadanud. Riigikogu liige Amberg ei ole sellele seaduseelnõule mingisuguseid parandusi teinud, waid on täiesti uue seaduse sisse annud. Kui Riigikogu liige II lugemisel mingisuguseid parandusi teeb, siis wõib Riigikogu seda otsustada kom-

misjoni anda. Praegu ei saa ma seda aga mitte hääletamisele panna.

Rkl. O. Amberg (kristl.) Seaduseelnõu 3 lehekülje peal on muudatused ette wõetud.

Juhataja O. Strandman: See on uus seaduseelnõu, mida peale paranduste tegemist lugemisel wõib komisjoni otsustada anda. Sõna on komisjoni aruandjal.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Ma tähendasin, et ma põhimõttelikult selle wastu mitte ei ole, kuid pean otstarbetuks seaduseelnõu andmist mitme komisjoni kätte. Kui Riigikogu tarwiliku leiab olewat seda seaduseelnõu komisjoni anda, siis antagu ta ainult ühe komisjoni kätte. Teine komisjon, kes asjast huwitatud on, wõib seda küsimust ka arutada ja oma arwamisi ja otsuseid sellele komisjonile, kelle kätte eelnõu antakse, teatada. (Loeb):

§ 1. Tartu ülikooli õpejõududele maksetakse 1. jaanuarist 1921 a. arwates:

a) põhipalka:

Professoritele	7.000	marka	kuus.
Professori kohusetäitjatele	6.250	"	"
Dotsentidele	5.500	"	"
Pasteuri instituudi arstile	2.600	"	"

b) Lisapõhipalka:

Rektorile	2.000	"	"
Hoolekandjale	2.000	"	"
Prorektorile	1.200	"	"
Teaduskonna dekaanidele	900	"	"
Teaduskonna sekretäridele	600	"	"
Pasteuri instituudi juhatajale	600	"	"
Pasteuri instituudi sektorile	600	"	"

Märkus: Wabariigi Walitsusele jääb õigus väljamaalt kutsutawaile ülikooli õpejõududele reisi- ja ületulemise kulud ning osa palka väliswaluutas maksta.

Rkl. O. Amberg (kristl.): Teen ettepaneku § 1 juure lisada prosectoritele, astronoom-observeritele, õpetatud aednikule (adjuutor) eriainetel õpetajatele, põllumajandusteaduskonnas 5.000 marka kuus, lektoritele filosoofia teaduskonnas 3.800 marka kuus, tegeliku aiatöö ja mesilaspidamise õpetajale 3.500 marka kuus.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Minul ei ole wõimalik nende ettepanekute kohta, mida hra Amberg ette tõi, rahaasjanduse komisjoni nimel seisukohta wõtta, teades, et hra Amberg'i poolt weel teisi parandusi tuleb; nagu tema poolt Riigikogule sisseantud parandustest näha, saawad need weel suurema tähtsusega olema, kui praegused parandused, ja mille kohta ka rahaasjanduse komisjon seisukohta ei ole wõtnud. Sellepärast arwan mina, et kõigeloolumulikum on, kui tehtud ja sisseantud parandused komisjoni antakse.

Juhataja O. Strandman: Komisjoni aruandja ettepanekul lähewad parandused rahaasjanduse komisjoni tagasi kodukorra § 52 põhjal. Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

3. Õpetajate palgaseadus — II lugemisel.

Rkl. J. Piiskar (is.): Eelmisel koosolekul wõeti wastu õpetajate palgaseaduse § 5

selle muudatusega, et nendele tundide normaalarwu suurendati ja nimelt 24 tunni asemel 30 tundi. Kui hariduskommisjonis arutati tundide arwu küsimust ja määrati normaalarwuks 24 nädalatundi, siis peeti selle juures silmas, et õpetaja peab enese peale wõtma peale tundide weel väga mitmesuguseid töid ja kohustusi, mille eest tema eritasu ei saa, nagu kirjatööde parandamine, raamatukogu hoidmine ja nii edasi. See juba tõstab õpetajate töötundide arwu vähemalt 30 peale. Nüüd aga, kus teisele seisukohale on asutud, teen mina ettepaneku mahutada § 5 järele järgmine uus paragrahw: „§ 5-a. Õpe- ja kaswatustööga ühenduses olewate kõrwaliste tööde eest (korraspidamine koolis, klassijuhatus, klassiraamatukogu hoidmine ja raamatute väljaandmine, kirjalikud tööd, füüsikaliste ja keemiliste katsete ettevalmistamine jne.) Maksetakse õpetajaile tasu wastawa maakonna wõi linna kooliwalitsuse poolt väljatöötatud normide järele, kusjuures nende tööde peale kuluwa aja eest tuleb tasu arwata samas suuruses, kui wastawa arwu klassitundide eest“.

Hariduskomisjoni aruandja ja J. Annusson: Hariduskomisjoni nimel ei saa ma selle ettepanekuga ühineda. Juba eisel koosolekul põhjendasin seda § 5 arutamise puhul, kus oli rhs. Piiskar'i poolt ettepanek tehtud sellest paragrahwist välja jätta II lause. Hariduskomisjoni seisukoht on sarnane, et need ülesanded

peaksid hinnatama teiste ülesannete hulgas, nimelt antawate tundidega ja mingisugust erandit mõne üksiku töö jaoks teha ei wõi.

Juhataja O. Strandman: Kuna hariduskomisjoni aruandja hra Piiskar'i parandusega ei ühinenud, panen ma selle paranduse hääletamisele. (Hääletatakse). Nähtawana murega on see ettepanek tagasi lükatud. (J. Piiskar kohalt: Palun hääled ära lugeda. Parema poolt: Haigus hakkab külge!) Nõutakse hääle äralugemist. Palun neid, kes ettepaneku poolt on, unesti käed üles tõsta. (Loetakse hääli.) Kes vastu — See ettepanek on saanud vastu 32 ja poolt 20 häält. Rhs. Piiskar'i ettepanek on hääleteenamusega tagasi lükatud.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: § 6. Üle § 5-s ja selle märkustes tähendatud tundide normaal-arwu, kuid mitte üle 6 tunni nädalas, võib õpetaja, juhataja wõi tema abi anda ainult tungiwa tarbe korral maakonna wõi linna kooliwalitsuse (riigikoolides haridusministeeriumi) loaga pedagoogikanõukogu ettepanekul; kui õpetaja mitmes koolis õpetab, siis selle kooli pedagoogikanõukogu ettepanekul, kus tal kõige rohkem tunde on. Üle selle normi tundide andmiseks on haridusministeeriumi nõusolek tarwilik.

Märkus. Juhataja wõi juhataja abi saab üle normi antud tundide eest eraldi tasu sel määral, kui palju ta peaks saama õpetajana nende tundide eest sessamas koolis.

Rkl. E. Martinson (sd.): Ma teen selle paragrahwi juure järgmise paranduse: Paragrahwi 6 reas sõna järele „siis“ juure lisada „on“ ja sõna asemel „ettepanekul“ wõtta sõnad „nõusolek tarwilik“. Selle paranduse järele oleks § 6 lõpuosa järgmine: „Kui õpetaja mitmes koolis õpetab, siis on selle kooli pedagoogikanõukogu nõusolek tarwilik, kus tal jne.“ Wahe nende kahe redaktsiooni wahel on see, et siis on selle kooli pedagoogikanõukogu nõusolek tarwilik, aga mitte tema ettepanek. See on asjaajamise juures lihtsam ja kergem.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: Hariduskomisjoni nimel ühinen selle ettepanekuga.

Juhataja O. Strandman: Kuna hariduskomisjoni aruandja selle parandusega on ühinenud, panen ma § 6

ühes parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. § 6 on ühelhäälel vastu wõetud.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson (loeb): § 7. Asetäitetundide eest maksetakse õpetajale, koolijuhatajale wõi tema abile tasu $\frac{1}{70}$ osa tema kui õpetaja kuu põhipalgast ja elukallidustlisast iga antud tunni eest, aga ainult siis, kui asetäitetundide andmine sünnib maakonna wõi linna kooliwalitsuse (riigikoolides haridusministeeriumi) nõusolekul, wõi, kui wõimatu on kooliwalitsuse wõi ministeeriumi nõusolekut enne asetäitetundide andmist nõutada, esialgselt koolijuhataja korraldusel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku selle paragrahwi teises reas wõtta $\frac{1}{70}$ asemel $\frac{1}{100}$, nõnda et asetäitetundide eest maksetakse õpetajale, koolijuhatajale wõi tema abile tasu $\frac{1}{100}$ osa õpetaja kuu põhipalgast.

Rkl. E. Martinson (sd.): Panen ette § 7 juure järgmised parandused: 1) sõnad „iga antud tunni eest“ kolmandast reast ümber paigutada teise ritta sõnade järele „abile tasu“.

2) Kolmandas reas sõnade järele „ja elukallidustlisast“ juure lisada sõnad „normaal rädalatundide arwu juures“. Wiimane juurelisandus „normaal nädalatundide arwu juures“ kõrvaldab selle kahtluse, et võib olla, wõidakse arwata, et seda $\frac{1}{70}$ osa arwatakse õpetaja faktilisest palgast, tähendab, ka sellest palgaosast, mis ta ülenormi tundide eest saab. Normaaltundide arw oleks aga ühesugune kindel mõõt ja palk asetäitetundide eest saaks selle järele ühtlasem. See on oluline parandus, kuna sõnade järjekorra muutmine selgema lause ehitamiseks kaasa aitab.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: Kuna see ainult selgitawaks märkuseks on ja sisuliselt midagi ei muuda, siis wõin ma hariduskomisjoni nimel selle parandusega ühineda.

Juhataja O. Strandman: Sellega on siis rkl. Martinson'i parandusega haridus- ja rahaasjanduse komisjoni aruandjad ühinenud. Nüüd tulewad siis hääletamisele kaks paralleel-ettepanekut: üks on hariduskomisjoni poolt, selle paragrahwi teises reas wõtta $\frac{1}{70}$ ja teine rahaasjanduse komisjoni poolt wõtta $\frac{1}{100}$ osa tema, kui õpetaja põhipalgast. Ma panen kõige pealt

hariduskomisjoni ettepaneku hääletamisele ja palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. (Loetakse hääli.)

Palun neid, kes rahaasjanduse komisjoni ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. (Loetakse hääli.) Kuna kumbki paralleel-ettepanek ei ole absoluutset enamust saanud, siis tulewad nad uuesti hääletamisele poolt ja vastu, selles järjekorras, kuidas nemad hääli on saanud. Kõigerohkem hääli on saanud rahaasjanduse komisjoni ettepanek, nimelt 30, ja sellepärast tuleb ta kõigepealt hääletamisele. (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli.) Sellega on rahaasjanduse komisjoni ettepanek saanud poolt 31 häält ja vastu 29, ja sellega läbi läinud. Hariduskomisjoni ettepanek on saanud poolt 30 ja vastu 30 häält. Siis tuleb nüüd see terve paragrahv lõpulikult hääletamisele, selle muudatusega, mis praegu hääletamisel vastu võeti ja selle parandusega, mis rkl. Martinson ette pani ja millega komisjoni aruandja on ühinenud. Palun neid, kes § 7 vastuvõtmise poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? See paragrahv on häälteenamusega vastu võetud.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson (loeb): § 8. Õpetaja koolitöö praktikaaastate arvesse võetakse teenistusaastad, kus ta koolis vähemalt 12 nädalatundi on annud; aasta, mil 6—11 tundi antud, loetakse pooleks teenistusaastaks; aastaid, mil tunni arv alla 6 oli, ei võeta arvesse; juhataja abi töö arwatakse aasta aasta ette.

Rkl. E. Martinson (sd.): Panen ette, seda paragrahwi järgmiselt vastu võtta: „Õpetaja koolitöö praktikaaastate arvesse võetakse teenistusaastad, kus ta koolis vähemalt 50% nädalatundide normaalarwust on annud; aasta, mil on antud alla 50%, kuid mitte vähem kui 25% nädalatundide normaalarwust, loetakse pooleks teenistusaastaks; aastaid, mil tunni arv alla 25% normaalarwust oli, ei võeta arvesse; juhataja ning juhataja abi töö arwatakse aasta aasta ette.“

Märkus: Koolitöö praktikaaastate arvesse võetakse aeg, mil õpetaja küll faktiliselt koolis ametis ei olnud, kuid juriidiliselt ametis olewaks loetakse (sõjawäeteenistuses wiibimine, haigus jne.)“.

See minu parandus lahendaks küsimuse, millega kooliwalitsustel tegemist on olnud, et kas võetakse koolitöö aastate arvesse

aeg, mis sõjawäeteenistuses mööda on saadetud, sel korral, kui see sõjawäes olemine mitte juriidiliselt õpetajat ametist ei wabasta; niisama ka haiguse korral äraolemine. See on sisuline parandus. Minu teine parandus, mis puutus tundide protsentidesse, oleks minu arwates sellepärast parem, et tema neid mitmesuguseid normaaltundide arwusid, mis tehnikumis, seminari juures ja üldhariduslise kooli juures isesugune on, paremini reguleeriks.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: Hariduskomisjoni nimel ühinen ma selle parandusega.

Juhataja O. Strandman: Hariduskomisjoni aruandja on ühinenud selle parandusega. Sellega jääb komisjoni paragrahw ära. Kas soowib keegi tema hääletamist? Ei soowita. Ma panen rkl. herra Martinsoni poolt ettepanud § 8 hääletamisele ja palun neid, kes selle paragrahwi vastuvõtmise poolt on, käed üles tõsta. (Hääletatakse.) Vastu ei ole keegi; sellega on § 8 herra Martinsoni redaktsioonis vastu võetud.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson (loeb): § 9. Awalikude algkoolide õpetajate ja juhatajate ning nende abide põhipalgast kannab riik 50%, linnades ja alewites — linna wõi alewi omawalitsus 50%, maakondades maakonna omawalitsus 30%, koolide ülewalpidajad, majandusliste kulude kandjad 20%. Elukalliduslisast kannab riik 80%, kooli ülewalpidaja 20%.

Koolijuhatajad, juhatajate abid ja maaning alewikoolide õpetajad saawad kooli ülewalpidajalt korteri ühes kütte ning walgustusega, mille eest nende põhipalgast ja elukalliduslisast 20% maha arwatakse. Kus ei ole võimalik korterit anda, seal saawad nad palga täiel määral.

Märkus I. Kui korteri wäärtus ühes kütte ja walgustusega vähem on kui 20% põhipalgast ja elukalliduslisast, siis tasub puuduwa osa korteriandja rahas. Selle juures hindab korteri linnas — linnawalitsus, alewis — alewivalitsus ja maakonnas — maakonnawalitsus, kusjuures korterisaajal hindamisega mitterahulolemise puhul on õigus kas omawalitsuse asutusele, wastawale wolikogule wõi nõukogule asja otsustada anda, wõi korterit natuuras mitte vastu võtta.

Märkus II. Tarbekorral arwatakse korterirahas 15% walgustuse, 25% korteri ja 60% kütte peale.

Märkus III. Lisa- ja asetäitetundide eest maksetawat tasu ei võeta korterihinna mahaarwamisel arwesse.

Märkus IV. Tunniandjaile ei ole koolide ülewalpidajad kohustatud natuuras korterit andma.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Selles paragrahwis läheb rahaasjanduse komisjoni arwamine hariduskomisjoni seisukohast lahku. Rahaasjanduse komisjon jäi sellele seisukohale, et algkooli ülespidamise kulud peaks nüüd kui ka edaspidi omawalitsuse asutuste kanda jääma. Hariduskomisjon, ilma et tema walitsuse seisukohta selles asjas oleks küsinud wõi püüdnud teada saada, on ometi teisele alusele jäänud, mis mitte wastuwõetaw ei ole. Rahaasjanduse komisjonis seda küsimust arutades selgus, et walitsus rahaasjanduse komisjoni arwamisega täiesti nõus on. Walitsus on küll arwamist awaldanud, et kui need õpetajate palganormid Riigikogu heaks kiidetakse, siis omawalitsuse asutused, linnawalitsused ja maakonnawalitsused — kes oma eelarwed käesolewa aasta peale juba ammu kokku on seadnud, kus niisugust wäljaminekut mitte ette nähtud ei ole, ei suuda õpetajate palku täielikult wälja maksta. Nii tekib küsimus, kust wõtawad omawalitsuse asutused need summad, mis nemad õpetajate palkadeks peawad wälja andma. Kui selle peale rahaministri tähelpanu juhti, et õpetajad sarnasel korral ilma palgata wõiwad jääda, siis seletas rahaminister, et walitsus on nõus linna- ja maakonnawalitsusi sel puhul, kui nad omaga wälja ei tule, kas laenuandmisega ehk muul teel toetama, kuid ei wõta mitte oma peale seda koormat, mis omawalitsustel kanda on olnud ja mis walitsuse arwates ka edaspidi nende kanda peab jääma. Selle juures peab nii hästi walitsus, kui ka rahaasjanduse komisjon oma seisukohta kõigiti põhjendatuks ja õigeks. Arwatakse nimelt seda, et omawalitsuse asutused, kes ju riigis kõigetähtsamad on, otsustawad ja talitawad koolide ülewalpidamiseks kulusid tehes siis palju korralkumalt, — ja wahest on nad ka ettewaatlikumad kuludega, — kui nemad ise on kohustatud sissetulekuallikate eest hoolt kandma, mitte aga lootma, et mingi wälja kui palju tahes, küllap riik kannab kulud.

Ühtlasi tekkis nüüd küsimus, et kui need summad omawalitsuste kanda jääwad, mida nemad käesolewa aasta eelarwetes wõtta ei saa, missugused oleksid nüüd ja ka

edaspidi omawalitsuse asutustel need allikad, kust nad saaksid riigile laenu ehk toetusraha tagasi maksta. Siin on walitsus juba omawalitsuste esitajate tähelpanu juhtinud selle peale, et sennised maksustamise seadused wäga puudulikud on ja et omawalitsused ühelt poolt ning walitsus teiselt poolt teid ja abinõusid otsida tahawad, kuidas nende wäljaminekute katteks omawalitsustele abinõusid kätte anda, nii et see küsimus lähemal ajal lahendatud saab. (M. Martna kohalt: Kas teie kõnelete walitsuse nimel?) Rahaasjanduse komisjonis selgus, et walitsus selleks igatahes samme astub. Mina isiklikult lisan juure, et kuigi see wast lähemate kuude jooksul ei peaks sündima, ometi on tingimata tarwilik, et omawalitsuse asutused peawad niisuguseid wõimalusi saama, et nendel wõimalik oleks oma wäljaminekuid katta. Praegu on seisukord maakondades niisugune, et mõned omawalitsused mitte üksnes õpetajate palku, waid ka teisi wäljaminekuid täielikult katta ei suuda, nii et tahes ehk tahtmata omawalitsuse asutustele tuleb wõimalus anda oma jookswate wäljaminekute katmiseks, muuseas ka nende wäljaminekute katmiseks, mis õpetajate palkadeks lähewad, seaduslikus korras uusi allikaid leida. Ka sel juhtumisel, kui hariduskomisjoni ettepanek wastu wõetakse, mille järele riik 50% õpetajate põhipalgast oma kanda wõtab, suurenewad ikkagi omawalitsuse asutuste wäljaminekud käesolewal aastal õige tuntawalt. Praegu annawad omawalitsuse asutused algkoolide ülewalpidamiseks 30 miljoni ümber wälja, hariduskomisjoni ettepaneku järele tõuseks see kohustus 70 miljoni marga peale. Wõetakse aga wastu rahaasjanduse komisjoni ettepanek, mis ütleb, et algkoolide ülewalpidamine, eriti algkoolide õpetajate põhipalgad on täielikult omawalitsuste maksta, siis tõuseks see omawalitsuse asutuste koorem 103 miljoni margani. Kui nüüd öeldakse, et omawalitsuse asutused ei suuda täita seda, mis nende peale langeb rahaasjanduse komisjoni ettepaneku wastuwõtmisel, siis peab tähendama, et ka seda osa, mis hariduskomisjoni ettepaneku wastuwõtmise järele omawalitsuse asutuste kanda langeb, nemad mitte ette näinud ei ole. Suur osa sellest, mis õpetajate palkadeks läheb, puudub nii ühel kui teisel juhtumisel eelarwetes.

Weel üks küsimus: kas on see korralkuse ja õigluse seisukohalt üleüldse õige, et Riigikogu sunnib omawalitsuse asutusi õpetajatele, kes mitte riigiametnikud ei ole,

palku tagantjärele maksta, ja kas see üleüldse on õige kord, et Riigikogu määrab nende palgad ära? Omawalitsuse asutused on nii mõnelgi juhtumisel juhtinud tähelepanu selle peale, et õpetajate palkade määramine peaks nende eneste asjaks jääma. Siin juhin ma tähelepanu selle peale, et Asutaw Kogu on sellekohase seaduse vastu võtnud ja õpetajate palgad ära normeerinud. Rahaasjanduse komisjoni arwates ei tule selle seaduse muutmise küsimusega praegu mitte tegemist teha; komisjon jääb endise seisukoha juure, mis juba maksta on pandud, et õpetajate palgad määratakse ära seadusandlisel teel ja ühtlasi tähendatakse ära ka need allikad, kust tasutakse õpetajate palgad. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku § 9 I lõiget järgmiselt vastu võtta: „Algkoolide õpetajate ja juhatajate ning nende abide põhipalk maksab linnades terwelt — linnaomawalitsus, maakondades — maakonna omawalitsus 80%; koolide ülewalpidajad (majandusliste kulude kandjad) 20%; elukalliduslisast kannab riik 80%; kooli ülewalpidaja 20%.“

Rkl. Th. Pool (töer.): Minul oleks hariduskomisjoni aruandjale väike küsimus ette panna. Käesolewa paragrahwi esimeses märkuses on tähendatud, et õpetajad, kui nemad korteriga rahul ei ole, võivad korterist ära öelda. Kuid siin tekib küsimus, kui on koolis internaat, ja seda on maakoolides õige tihti, kuidas siis järelwalwet sarnases internaadis korraldada? Selle peale on mõnelt poolt tähelepanu juhitud. Kas on ette nähtud, kuidas sarnasel puhul internaadis järelwalwet on mõeldud korraldada?

Rkl. E. Martinson (sd.): Hariduskomisjon ei eita seda mitte, et omawalitsused maakondades ja linnades peaksid õpetajate põhipalka, või õigemini õpetaja terve palga maksta. Waatleme seda seisukorda, kuidas siamaani õpetajatele palka makseti... Maakondade ja linnade poolt makseti küll tõesti õpetajate põhipalk, kuid see põhipalk tegi kõigest umbes $\frac{1}{7}$ osa õpetajate üleüldisest palgast välja. See wahekord muutus küll vähe, kui omawalitsused õpetajatele omalt poolt põhipalka tõstsid. Väikene oli see omawalitsuste poolt maksetaw palgaosa siiski, sest et endise palgaseaduse järele oli põhipalk wäga väike, alama järgu õpetajate põhipalk oli kõigest 175 m. kuus. Seda tõsteti mõnes maakonnas 100% wõrra, mõnes kohas ka 200%, mõnes kohas 300% wõrra.

Siiski oli see põhipalk, kui ütlemegi, et keskelt läbi 500 marka põhipalka oleks makstud, wäikene osa kõigest faktiliselt õpetajatele maksetawast palgast. Õpetajatele makseti palka riigi poolt rohkemal määral sellepärast, et peale põhipalga oli riik kohustatud õpetajatele elukalliduslisa maksta, esiteks küll ainult teataw kindel summa, mis esialgu ligikaudu põhipalga suurune oli, näituseks 400 mk., 300, 250 mk. jne., selle järele, missuguses elukalliduse järgus keegi maakond või linn seisab, aga kui hakati palku kõrgendama riigiteenijatele, siis tõsteti ka elukalliduslisana õpetajate palkasid, kusjuures riik elukalliduslisa oma peale võttis teatawat protsenti juure lisades endisele elukalliduslisale, põhipalgale, kui ka muile palgaosadele. Omawalitsuste poolt maksetawa põhipalga suurus jäi aga endiseks. Järgmine protsentuaalne kõrgendus elukalliduslisa näol kõikide palgaosade pealt — ka omawalitsuse poolt maksetawate palgaosade pealt — sündis jällegi ainult riigi kulul. Selle läbi loodi niisugune olukord, et riik võttis oma peale, elukalliduslisa kõrgendades, õpetajate palgamaksmisest lõwiosa, kuna omawalitsustele üsna väikene osa jäi. Kui nüüd maakondadele ja linnadele aasta keskel, kus neil eelarwed juba tehtud on, niisugune suur kohustus peale pannakse, et nemad peawad nüüd mitu korda suurema summa oma kanda wõtma, siis on kindel, et nad seda ei suuda mitte kanda. (Wahelhüüe: Aga algkooli-seadus?) Ma ei eita seda mitte, et algkoolide-seadus paneb maakondadele ja linnadele õpetajate palgamaksmise kohustuse peale, kuid ta ei keela ometi riiki omawalitsustele raskel ajal appi tulemast. Peale selle wõiks ju waadata õpetajate palgaseaduse kui ise seaduse peale, mis hiljemalt on välja antud (W. Linnamägi kohalt: Peab kokkukõlas olema!) Kokkukõlas küll, ja sellepärast tuleb teda niiviisi muuta. Arwan, et rahaasjanduse komisjoni ettepaneku wastuwõtmisel on olulise raskusega tegemist ja kardan, et meie omawalitsused sellest raskusest üle ei saa. On ju wististe igale Riigikogu rühmale kätte saadetud Pärnumaa kooliwalitsuse poolt memorandum; ma ei hakka seda ette kandma, aga selle lõpu poole on just Wabariigi Walitsuse tähelepanu selle peale juhitud, et sarnast suurt kohustust wõimatu täita on, sellepärast, et raha selleks ei ole kusagilt loota. (Wahelhüüe: Aga kust riik raha wõtab?) Riigil on laiemad wõimalused. (Rkl. A. Jürman kohalt: Rahamasin!) Ka masinatega tuleb hädakorral läbi ajada,

riik peab igatahes võimalusi otsima, selleks ta just riik on, ta peab omavalitsusi aitama rasketest aegadest üle saada, või neile soodsamad maksuõtmise võimalused andma. Kui hariduskomisjoni ettepanek maksmapandawat seisukorda võrrelda endise seisukorraga, siis näeme, et faktiliselt pannakse maakondadele ja linnadele palju suurem ja raskem koorem peale, kui neil enne oli. See oleks nagu üleminek palkade maksmise wahekorras — riigi poolt ühelt poolt ja omavalitsuste poolt teiselt poolt — sellele korrale, kus kõigeraskem ja suurem palgamaksimise koorem maakondade ja linnade peale läheb. Ma arvan, et järsku niisugust muudatust ette võtta ei saa, et see igatahes suuri raskusi tooks maakondadele ja linnadele ja et sel korral õpetajad hoopis ilma palgata jääks. Kui arwatakse sellest küsimusest kergesti üle saawat, siis võiks ju rahaasjanduse komisjoni seisukohast küsimust lahendada. Iseenesest mõista, on rahaasjanduse komisjoni ettepanek juriidiliselt kindlamini põhjendatud, ma ei eita seda mitte, aga näidaku ka teed selleks, et rahaasjanduse komisjoni ettepanek tõesti häid tagajärgi annaks. Seda ainult laenuga, toetusega teha ei saa, seda näeme juba sellest, et 1919 aastal pandi ka maakondade ja linnade peale tagantjärele õpetajate palgamaksimises suured maksukohustused, võrdlemisi küll palju väiksemad, kui need, mis praegu peale panna tahetakse, aga need kohustused on praegugi veel osalt täitmata. Tähendab, omavalitsused ei suuda neid kohustusi mitte kanda.

Siis eraldub rahaasjanduse komisjoni ettepanek, vähemalt see ettepanek, mis kirjalikult laiali on saadetud, hariduskomisjoni ettepanekust veel mõnes teises osas, nende kohta ei ole aga komisjoni aruandja mingisugust põhjendust ette kannud. (Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr Kaarna: Ma täiendan neid ettepanekuid veel.) Ma ei hakka neid siis nüüd ette kandma, kui rahaasjanduse komisjoni aruandja nende kohta veel sõna võtab. Omalt poolt teen paranduse teksti kohta, mis mõlemate komisjonide ettepanekus ühine on ja panen ette selles § 9 esimeses märkuses — hariduskomisjoni redaktsioonis — kolmanda ja neljanda rea wahele juure lisada sõnad „kütte ning walgustuse“. Siis käiks märkus I teine lause järgmiselt: „selle juures hindab korteri, kütte ning walgustuse linnas — linnawalitsus jne.“. Siis panen veel ette sellesama märkuse seitsmenda ja kaheksanda

rea wahele juure lisada sõnad „kütet või walgustust“, nii et wiimase lause lõpp oleks: „või korterit, kütet või walgustust natuuras mitte wastu võtta“. Siis teen veel ettepaneku märkus II ja märkus III välja jätta. Märkus II kõlab hariduskomisjoni redaktsioonis järgmiselt: „Tarbekorral arwatakse korterirahas 15% walgustuse, 25% korteri ja 60% kütte peale.“

Rahaasjanduse komisjoni ettepanekus seda märkust ei ole, sellega läheks see ettepanek ühte rahaasjanduse komisjoni arwamisega, aga et ma hariduskomisjoni seisukohalt oma parandusi teen, siis pean ma seda nimetama. Märkus III hariduskomisjoni ettepanekus on järgmine: „Lisa- ja asetätetundide eest maksetawat tasu ei võeta korterihinna mahaarwamisel arwesse“. Panen ette seda märkust välja jätta sel põhjusel, et eelmistest paragrahwidest selgub, et lisatunde peaks korteriraha mahaarwamisel arwesse võetama. See selgub nimelt § 5 märkus I redaktsioonist ja sellesama § 9 redaktsioonist, nii et seda siin tarwis ei ole öelda. Wastupidine oletus, et lisa- ja asetunde arwesse ei võeta, ei ole minu arwates kokkukõlas seaduse eespool ettetoodud mõttega. Mis puutub eriti asetätetundidesse, siis ei saagi seda oletada, et neid korteri hinna mahaarwamisel arwesse võtta võiks, sest see on eraldi tasu, mida nimetada täitsa ülearune on. Neil põhjustel tuleks mõlemad märkused II ja III välja jätta.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr Kaarna: Ma pean tähendama, et ma ei unustanud. Juhin tähelepanu selle peale, et rahaasjanduse komisjoni ettepaneku järele tuleb hariduskomisjoni ettepanekust märkus II välja jätta, sest sellesarnane ettepanek on rahwasaadikutele kirjalikult kätte antud; kuid ma märgin seda veel kord ära ja lisan juure, et rahaasjanduse komisjon on juure võtnud veel neljanda märkuse, mis järgmiselt käib: „Õpetajaid, kes omawalitsustelt selle paragrahwi alusel palka saawad, loetakse omawalitsuse teenijateks“.

See märkus on õieti nende soowil ja näpunäidete järele siia võetud, kes lähemalt on kokku puutunud omawalitsuse asutustes õpetajaskonnaga. Sagedasti on ette tulnud niisuguseid küsimusi ja sekeldusi, et ei teata mitte, kas algkooli õpetaja on riigiametnik või omawalitsuse teenija. Käesolewa märkusega tahab rahaasjanduse komisjon neid sekeldusi ja segadusi ära

hoida. Seda tarwilikum on palgaseaduses seda ära tähendada, sest rahaasjanduse komisjon on sel seisukohal, et need õpetajad on omawalitsuse teenijad. Kui riik neile palga maksaks, siis oleksid nad loomulikult riigiteenijad.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: Rhs. Pool pani siin küsimuse ette, kas on arwesse wõetud seda, et üksikutel juhtumistel õpetaja korterist ära ütelda wõib, ja mis siis peale hakata kui niisuguses koolis internaat juhtuks olema. Ma pean tähendama, et see asja külg, wõib olla, hariduskomisjoni poolt liiga wähe on läbi kaalutud ja tõesti wõib tekkida sarnane seisukord, sest et seadus otsekohe ette ei kirjuta, kuidas õpetaja internaadi eest hoolt peab kandma, ja kuidas niisugustel juhtumistel peaks toimetatama; kuid ühtlasi juhiks ma tähelepanu selle peale, et internaadi eest tasumaksmise küsimus ei ole ka hariduskomisjoni eelnõus mitte normeeritud ja alles täiendawalt oli küsimus hariduskomisjonis arutusel, kusjuures seisukoht wõeti, et tuleks esineda ettepanekuga, et internaadi korralduse eest eratasu antaks. Igatahes on meie praeguste koolikorterite seisukord niisugune, et õpetaja sagedasti korterisse peab minema häda pärast, kui ta oleks sunnitud korterit igal juhtumisel wastu wõtma, kuna muidu tema palgast 20% maha arwatakse, siis wõiks tekkida niisugune seisukord, et õpetaja jääb palgast ilma ja jääb ka korterist ilma, kuna pakutaw korter elamiseks ei kõlba. Igatahes on internaadi küsimus praegu reguleerimata küsimus ja tema kohta tuleksid erimäärused wälja anda.

Rkl. J. Meerits (is.): § 9 juures tegi rahaasjanduse komisjoni aruandja ettepaneku, et kooliõpetaja palgad maksaks omawalitsus ja mitte riik, nagu seda on ettenähtud kesk- ja kutsekoolides. Ühtlasi toonitas rahaasjanduse komisjoni aruandja ka, kust omawalitsused sellekohased summad peaks wõtma. Kui aga õpetajatel raske on praegustki wäikest palka omawalitsustest kätte saada, kus osa palgast riik maksab, ja ainult osa maakonna ja linnade omawalitsuste kanda on, kui juba nüüdki õpetajatel sagedasti õige kaua palga järele tuleb oodata, siis arwan mina, et kui nüüd palgamaksmine tõesti ainult omawalitsuse hooleks jäetakse, siis õpetajad küll seda lubatud palka nii pea kätte ei saa, sest need summad, mis palgamaks-

mise juures maakonna ja linnawalitsuste kanda tulewad, on liig suured. Ja kuna uus palgaseadus nii hilja tuleb, mil eelarwed juba ammu tehtud, siis ei näe kusagil allikaid, millest puudujääki katta. Uus palgaseadus on õpetajate kahjuks tuntuwalt juba kärbitud ja kui nüüd rahaasjanduse komisjoni ettepanek wastu wõetakse, siis ei ole õpetajatel sellest uuest kärbitud palgaseadusest õieti mingit kasu, kui ta uue palga mõne aasta ootamise järele kätte saab. Kui seda nüüd arwesse wõtta, et rahaasjanduse komisjoni aruandja ise ka toonitas maakonna omawalitsuste seisukorra raskust õpetajatele palga maksmisel, ühtlasi tähendas, et kui puudus õige suur peaks olema, siis riik omawalitsustele laenu wõiks anda, siis tõuseb küsimus, mis jaoks neid sekeldusi siis waja on, kas tõesti selleks, et hariduse edenemise peale takistawalt mõjuda, nii kui rahaasjanduse komisjoni esitaja teatas, sest kui riik laenata wõib, miks ta siis maksta ei wõi? Eelnimetatud asjaolude põhjal teen mina ettepaneku, et § 9 saaks järgmise muudatusega wastu wõetud.

„Awalikkude algkoolide õpetajate ja juhatajate ning nende abide põhipalk ja elukalliduslisa on terwelt riigi kanda, kuna kooli ülewalpidajad: maakondades, maakonnawalitsus ja linnades — linnawalitsus korteri, kütte ja walgustuse kuhud kannawad“.

Rkl. A. Marfeldt (sd.) Austatud Riigikogu liikmed! Mina olen põhimõtteliselt rahaasjanduse komisjoni ettepanekuga nõus. Meie omawalitsuse asutused peawad tingimata nii kaugele saama, et nemad algkoolide õpetajatele ise palga maksawad ja tingimata saadakse ka lähemas tulewikus nii kaugele; kuid praegu on igatahes seisukord wäga tõsine, ning sellest raskest seisukorrast on eelkõnelejad juba rääkinud. Kui käesolew palgaseadus oleks kawatsetud maksta panna 1. jaanuarist 1922 a., siis muidugi oleks selles mõttes asi enam-wähem juba korras, sest omawalitsustel oleks ette teada, et neil suuremad summad wälja anda tulewad, ja et selleks waja raha muretseda; see sunnib ka allikaid otsima, kust raha saada. Nüüd on aga lugu niisugune, et uue palgaseaduse järele tuleb suurendatud palk 1. jaanuarist 1921 a. alates tagantjärele maksta. Omawalitsuste eelarwed on igalpool kokku seatud, mõnel pool isegi puudujääkidega; sellepärast on iseenesestki mõista, et rahaasjanduse komisjoni ettepaneku wastu wõtmise puhul õpetajate palgaseadus sel-

les osas, mis käib algkoolide õpetajate kohta, lihtsalt paberile jääb.

Nagu mu parteiseltsimees tähendas, on meil juba kord niisugune lugu olnud, nimelt siis, kui vastu võeti 1919 a. 28. augusti palgaseadus; selles kohustati ka omavalitsusi õpetajatele osa palgast 1. novembrist 1918 a. alates, kunni 1. juulini 1919 a. tagantjärele maksuma; see palk on veel praegu mitmes maakonnas alles maksmata. Wiljandi kohta võib näituseks öelda, et linn ja maakond seda suutisid välja maksta käesoleva aasta veebruarikuul, nii siis kaheaastase viivitusega. Iseenesest mõista, kui see paartuhat marka tol ajal õpetajatele kätte oleks maksetud, mis maakonna omavalitsustel neile maksta tuli, siis oleks võinud temaga midagi ära teha, aga ta saadi alles nüüd, s. o. 2 aasta pärast kätte. Kui nüüd teine samasugune palgaseadus tagantjärele maksta tuleb, siis jäävad algkooli õpetajad tingimata jälle oma palgast kauaks ajaks ilma. Ei võiks ka selle vastu nüüd vaielda, kui riik mitte palgamääraja ei oleks. See on ikka natukene loomuvastane nähtus, kui maksja on üks ja palgamääraja teine. Omavalitsuse asutused on suures rahalises kitsikuses ja on suurte raskustega oma eelarwed kokku seadnud. Nüüd aga langeb see uus palgaseadus, kui lumi selgest taewast nendele jälle pea peale ja nad peavad nende suurte summade väljamaksmiseks hakkama uusi sissetulekuallikaid otsima. Linna- ja maakonna omavalitsustel on suur hulk mitmesuguseid teisi teenijaid peale õpetajate ja neile normeerivad nad palku ise, ja peab ütleva, et neil teenijatel olid palgad paremini normeeritud, kui õpetajail. Mitmed maakonnad on ka oma õpetajate palku parandanud, nii näituseks, Wiljandi linna õpetajate põhipalk on 1919 a. palgaseaduse järele nüüd neljakordseks tõstetud. Samuti on ka Tallinna ja Tartu linna omavalitsused oma õpetajate põhipalku tõstnud. Just sellepärast, et nad teiste omavalitsuse teenijate palkadest kaugelt vähemad on. Kui nüüd vastu võetakse praegune palgaseadus, kus riigi poolt ära määratakse, missugust palka peab maksuma, siis peaks riik neile mitte ainult laenuandmise teel vastu tulema, vaid ta peaks kuidagi viisi veel rohkem abiks olema ja selles mõttes tahtsin ette panna § 9-da juure vastu võtta järgmist märkust: „1. Kunni 1. jaanuarini 1922 a. kannab riik käesolevas paragrahvis tähendatud põhipalkadest 50%“. See tähendab, juba 1922 a. 1. jaanuarist hakkaks omavalitsuse asutused

palka maksuma täielikult; nii kaua aga, kui nemad ennast ei ole saanud rahaga varustada, on nemad jõuetud nii suuri summasid kokku saama. Igatahes, kui riik palku määrab, jääb ka riigi peale kohustus vastu tulla omavalitsustele rohkem kui laenuandmise teel.

Rkl. J. Kana (tõer.): Austatud rahvasaadikud! Küsimus, kuidas saaksime palgad välja maksta õpetajaile, on tõesti keeruline. Nii hästi riigi, kui ka omavalitsuste rahaline seisukord on õieti halb. Riik on meil veel noor ja kujunemisel, maksusüsteemid on puudulikud, on terve rida raskusi olemas, ja kui meie tahame niisugusest raskusest välja pääseda, siis oleme ikkagi sunnitud üht ehk teist rahalist kulu tegema. Teie olete siin juba otsustanud seda ühe osa riigiteenijate kohta. Ma arvan, et pearaskus seisab selles, et kuidas seda läbi viimist sel kujul teha, kuidas ta kõigevähem tülikas on ja segadusi ei tee omavalitsustes ja riiklises majanduses. Kui nüüd rahaasjanduse komisjon oma enamusel on vastu võtnud sarnase seisukoha, et omavalitsused peaks tagantjärele hakkama neid palku maksuma nii ootamatalt aasta lõpus, ette teades, et neil selle jaoks summad puuduvad ja et nad selleks peavad hakkama riigilt laenu nõutama, — siis tahaks ma tõendada, et niisugusel korral see tooks omavalitsuste eelarwettesse ja majapidamistesse palju rohkem segadust, kui see viis, mida ette on toonud hariduskomisjon. Viimase seisukoht oli omavalitsuse asjades väga eeltewaatlik ja just sellepärast meeldis ta mulle isiklikult.

Seal on sisse võetud, et riik kannab oma poolt poole algkooli õpetajate palkadest. Siin oli ette kujutatud, et see pool osa palkadest vähem on summast, mida maakonnad praegu palkadeks kulutavad. Seal oli aga selge, et maakonnad ja linnad ei jõua mitte esimesest päewast alates maksta seda 50%, sellepärast oli tehtud veel üksik jaotus, et kunni 1. augustini kannaks riik kõik õpetajate palkadeks minewad summad, mis selle uue seaduse järele maksta tulewad. Selle aja jooksul jõuaksid ka maakonnad ja linnad oma rahaasjad enam-vähem korda seada ja siis hakata palku maksuma ilma, et kohe tarwis oleks riigilt laenusumme nõutada. Pealt näha paistab ettepanek natukene keeruline olewat, kuid ma tahaks öelda, et sarnane viis ei kutsuks niisuguseid raskusi ja ärewat meeoleolu omavalitsustes esile. Kui riik neid kulusid laenu kujul tahab kanda,

siis peavad omawalitsused suuri nõupidamisi pidama eelarwete kohta, milledest ikkagi kopika eest kasu meie koolile ei tule, wõiwad tulla ainult äärmiselt kurwad lootused. Sellel tingimisel aga pannakse omawalitsustele enam-wähem jõukohane ülesanne peale ja ärewus rahaküsimuses jääks omawalitsustest ära. Mis jaoks kutsuda ellu meie rahalises ja majanduslises elus teatawat ärewat meeolu ja lasta seal juures kisa ja lärmi teha, kuna wõimalik on sedasama asja palju otstarbekohasemalt ära äiendada. Algkoolide-seadus ei keela mitte mingisugusel kujul abi ja toetust andmast maakonna koolidele. Fakt on see, et meie omawalitsuse koolid praegusel ajal tarwitawad riiklist abi. Kui keegi siin jõuab seda selgeks teha, et see nii pole, siis ma sellest ei räägi. On see asi aga nii, siis on siin tegemist wormiküsimusega. Ma pean ütleva, et see täiesti ükskõik on wormilisest küljest, kumb worm määrata: kas määrata kindlaks protsentuaalne toetus, ehk jälle määrata laenuandmine. Ma katsusin tõendada, et laenuandmise küljelt vähem otstarbekohane on. Laenuandmise puhul hakkawad omawalitsused mõtleni kuidas aga suuremat laenu kätte saada. Mina ei räägi siin mitte õpetaja seisukohalt, nagu siin öeldi, waid tahaksin rahwasaadikute tähelpanu selle peale juhtida, et meie peame oskama seadusi, mis majanduslises rasked on, niiviisi ellu wiia, et nad vähem ärewust loowad ja ka vähem tüli teeksid. Meie teame wäga hästi, et kui asja rahulikult läbi mõelda, siis on palju kergem abinõusid leida, kuidas teda ellu wiia.

Rkl. Th. Pool (tõer.): Austatud Riigikogu liikmed! Wähe aja eest juhtisin ma teie tähelpanu § 9 märkuse I lõpu peale, mis segadusi wõib ellu kutsuda. Minu arwates on selles märkuses weel teine puudus. Siin on tähendatud, kui õpetaja mitte korteriga, ega selle hindamisega rahul ei ole, siis temal wõimalik on edasi kaebada maakonna- wõi linnanõukogule, kes asja lõpulikult otsustab. Minu arwates tekitab see jagu sellest märkusest õige suuri segadusi ja raskusi elluwõimisel. Minu arust on asjata maakonnaõukogusid sarnaste wäikeste asjadega koormata. Ma teen ettepaneku § 9 märkus I lõpu alates sõnadest „kusjuures korteri saajal hindamisega mitterahulolemise puhul on õigus, kas omawalitsuse asutusele, wastawale wolikogule, wõi nõukogule asja otsustada anda, wõi korterit natuuras mitte wastu wõtta” wälja jätta. Järele jääks selles

märkuses I osa kunni nende sõnadeni „kusjuures korterisaajal jne.”..

Rkl. E. Martinson (sd.): Rahaasjanduse komisjoni aruandja tegi täiendusi märkus IV kohta, nimelt, et õpetajaid, kes omawalitsustelt selle paragrahwi alusel palka saawad, loetakse omawalitsuse teenijateks. Mina isiklikult arwan, et see märkus asjata on. Ei wõi selle juures mitte kahtlust olla, et õpetajad, kes omawalitsuselt § 9 alusel palka saawad, omawalitsuse teenijad on. (Rkl. Th. Pool: Aga nad tahtsid ju riigilt warustust saada!) Mina arwan, et rohkem oleks õigust küsida seda, kelle teenija on keskkooli õpetaja, sellepärast, et keskkooli õpetajate kohta on küll endises Wene seaduses otsukohe öeldud, et nad loetakse riigiteenijateks, kuid see käis gümnaasiumide ja teiste kroonukoolide kohta. Nüüd on aga wahekord natukene muutunud. Paljud keskkoolid on omawalitsuste poolt ülewõetawad. Wähemalt ei ole see pärastiste seletuste tõttu mitte enam nii selge. Asutustele ja omawalitsustele anti õigus keskkooli asutada, kuid kas nende koolide õpetajaid riigiteenijateks tuleb lugeda, selle üle wõiks waielda. Minu arwates on aga see küsimus, kelle teenija algkooli õpetaja on, täiesti selge. Ta on omawalitsuse teenija ja ma ei leia mingisugust põhjust, miks teda selleks mitte ei peaks arwama.

Nimetatud märkus selles paragrahwis oleks täiesti asjata, sest seda ei ole tarwis üleüldse enam seletada, mis selge on, ja ega meie ei saa terwet koodeksi palgaseadusse panna. (Rkl. A. Jürman kohalt: Aga selle üle riieldakse.) Paljude teiste asjade pärast riieldakse ka, kuid sellest ei järgne, et kõiki tüliküsimusi palgaseadusega lahendada peame. Kui siiski arwatakse, et see märkus ülearune ei ole, siis wõib ju teda sisse wõtta, põhimõttelist tüliküsimust temast teha ei maksa. Niisamasugune lugu on ka internaadi küsimusega. Siin tähendati herra Pooli poolt, et see küsimus ei ole selge, kas õpetajad peawad ka internaadiga ühenduses olewaid töid oma peale wõtma, wõi mitte. Minu arwates ei kuulu see küsimus ka mitte palgaseadusse. See küsimus oli endistes seadustes lahendatud. Kahjuks on meie Wabariigi Walitsuse poolt algkooli-seaduse elluwõimise määrus natukene ebaloomulik kujus lõpuparagrahwidest wastu wõetud, kus on tähendatud, et awalikkude algkoolide seaduse elluwõimise kaotawad oma maksuse kõik endised algkooli kohta käiwad seadused ja määru-

sed. Selle määruse põhjal võiks arvata, et algkooli-seadus internaadi küsimust otsekooliga ühenduses, kaotab oma väärtuse ja et algkooli-seadus internaadi küsimust otsekohe ei lahenda, siis võidakse ehk arvata, et seaduse järele õpetajaid ei saa kohustada internaadi töid oma peale võtma. Kaudselt võib aga algkooli-seadusest välja lugeda, et õpetaja kohustatud on internaadi töid oma peale võtma, kuigi see otsekohe ära öeldud ei ole. Algkooli-seaduse elluviimise määruse eelnõu redaktsioon; mida haridusministeeriumi poolt Wabariigi Walitsusele kinnitamiseks ette pandi, ei olnud mitte niisugune. Täpisealt teksti ei mäleta, aga selle redaktsiooni mõte oli, et algkooli kohta käivad seadused ja määrused kaotavad niivõrd oma maksuuse, kui võrd nad selles seaduses pole lahendatud. Wiimane osa kustutati Wabariigi Walitsuse poolt maha ja jäi järele minu arwates täiesti wastuwõtmata paragrahw ja selle põhjal võidakse seletada, et awalikkude algkoolide õpetajad ei ole mitte kohustatud internaadiga ühenduses olewaid töid oma peale võtma. Selle juures ei tarwitse aga karta, et algkooli õpetajad, kui seaduses internaadi tööde kohustuste pealepanemist otsekohe mitte ette nähtud ei ole, ennast nendest kohustustest lahti ütlewad. Arwan, et meil ei ole üksnes kirjutatud seadused makswad, waid ka seaduslike korra mõiste ja sisseharjunud kombed, ja need on sagedasti tugewamad, kui kirjutatud täht. Peale selle maksetakse palgamääruse järele internaadi tööde eest ka eraldi tasu, mis küsimust märksa lahendab. Kui kardetakse, et õpetaja, kes kusagile ametisse astub, oma peale internaadi töid mitte ei võta, siis võiks temaga selle üle leping teha, ega see keelatud ei ole, ja edasi, võidakse ju internaadi küsimuse lahendamiseks erimäärusi luua. Arwan, et palgaseaduses internaadi küsimust põhjalikult lahendada ei saa, ja sellepärast ühinen hariduskomisjoniga, et selle küsimuse lahendamine siin täiesti üleaarune on.

Siis pandi weel herra Pooli poolt ette märkus 1. välja jätta lõpuosa, alates sõnadest „kusjuures korterisaajal hindamisega mitterahulolemise puhul on õigus, kas omawalitsuse asutusele, wastawale wolikogule wõi nõukogule asja otsustada anda jne.“ Selle läbi pannakse just õpetaja niisugusesse seisukorda, et ta peab kõige sellega rahul olema, mis temaga tehakse, kuna ainult ühelainsal poolel on õigus sõna öelda, teisel poolel mitte, ja sellepärast olen ma selle ettepaneku wastu.

Juhataja O. Strandman: Sõna on rkl. J. Annussonil.

Rkl. J. Annusson (tõer.): Rahaasjanduse komisjoni poolt on ettepanek tehtud märkust 2. välja jätta, kus kõneldatakse walgustuse ja kütte wahekorras korteris. Selle ettepanekuga on ka hariduskomisjonil võimalus ühineda, kuid märkus 3. kõneldatakse korterihinna mahaarwamisest ja lisa- ja asetäitetundide eest maksetawast tasust. Herra Martinson seletab, et eelclewatest paragrahwidest on näha, et korteriraha arwamisel tõesti nende lisa- ja asetäitetundide eest antaw tasu arwesse wõetakse. Hariduskomisjon on asjast sisuliselt teisiti aru saanud ja sellepärast juhin tähelpanu tagajärgede peale, mis tekiwad, kui lisatundide eest maksetaw tasu korterihinna mahaarwamisel arwesse wõetakse. Näituseks wõetakse 30 tundi wastu normaaltundide arwuks nädalas, kuid wäga paljud annawad 31, 32, 33 ja nii kuidas juhtub tunde. Nüüd aga, kui mingisugune korter õpetajal on ja tema palgast arwatakse $\frac{1}{2}$ osa maha, siis tuleb see üks kord 30-st, teine kord 31-st jne. tunnist arwata; kuid need lisatunnid on temal täiesti juhuslikud. Saab tema ühe tunni juure, siis peab silmapilk korteri eest rohkem maksma hakkama; ütleme, tunnid kestawad nädala ainult, — sest asetäitetunnid kestawad ainult senni, kui uus õpetaja leidub, siis peab jällegi ümber hindama korteriraha. See sünnitab palju raskusi ja asjatuid sekkumisi raamatupidamises, ja ometi ei muuda ta asja sisuliselt mitte, ja selleks, et selgelt välja öelda, kuidas korteriraha tuleks arwata, on § 9. III märkus tarwilik.

Peale selle on mõnel pool küsimus tekkinud, kuidas maksetakse lisa- ja asetäitetundide eest tasu, kas see 20% jääb majandusliste kulude kandja arwele. Hariduskomisjonis oli igatahes arwamine, et see küsimus peaks iseenesest selge olema. Siiski ei ole mitte üleliigne, sellesse wahekorda kindlat selgust luua. Sellepärast teen ma järgmise ettepaneku: § 9 märkus 3. muuta järgmiselt:

„Selles paragrahwis tähendatud wahekorras maksawad riik ja omawalitsus ka käesolewa seaduse § 6. ettenähtud lisatundide tasu. Lisa- ja asetäitetundide eest maksetawat tasu ei wõeta korterihinna mahaarwamisel arwesse“.

Rkl. J. Seljamaa (tõer.): Lugupeetud rahwasaadikud! Rahaasjanduse komisjoni ettepanekule wastu waieldes, on mõned rahwasaadikud põhjenduseks järgmised asjaolud ette toonud: esiteks, Riigi-

kogu määrab keskkohalt õpetajate palga-seaduse ja Riigikogu määrab keskkohalt kohustused, mida omavalitsuse asutused, see on maakonna- ja linnawalitsused, peavad kandma, kui see seadus maksuma hakkab. Peale selle juhitakse selle peale tähelepanu, et see seisukoht ei peaks Riigikogu heakskiitmist leidma, ja sellepärast tuleks rahaasjanduse komisjoni ettepanek tagasi lükata. Mina juhin Riigikogu liigete tähelepanu selle peale, et wahe rahaasjanduse komisjoni ja hariduskomisjoni ettepanekute wahel on ainult selles, et kui meie wastu wõtame selle ettepaneku, mida hariduskomisjon tegi, siis asumäe meie ju samasugusele seisukohale, kui rahaasjanduse komisjoni ettepanekut wastu wõttes, ainult selle wahega, et wahemaksu summa teine oleks. Järjekult ei ole siin mingisugust põhimõtetelise wahet. Põhimõtte wastu patustame meie nii kui nii, kas meie wastu wõtame hariduskomisjoni seisukoha, ehk rahaasjanduse komisjoni seisukoha, nii et selle wäitega rahaasjanduse komisjoni ettepanekut mitte tagasi lükata ei wõi.

Aga oli weel teine seisukoht, millega siin esineti ja näidata taheti rahaasjanduse komisjoni seisukoha nõrkust, nimelt see, et kui meie wastu wõtame rahaasjanduse komisjoni ettepaneku, siis selle seaduse elluwõimisel õpetajad, kes kaua oodanud palgawahet, raskesse seisukorda satuwad, sest omawalitsuse asutused ei suudaks õpetajatele palku ja palgawahet korralikult ja nõuetawalt ruttu wälja maksta. Juhin Riigikogu liigete tähelepanu selle peale, et samane nähtus korduks ka siis, kui meie wastu wõtame hariduskomisjoni ettepaneku. Loomulik on ju, et meie seisukohale peame asuma, et õpetajal õigus on tasu saada otsekõhe peale selle, kui see seadus maksuma hakanud, et õpetaja tehtud töö eest tasu ilma kitsendamata kätte saaks, iseäranis weel sellepärast, et meie rahakurs õige kõikuw on, ja aasta ehk pooleaasta pärast, kui õpetaja wiibinud tasu kätte saab, mark enam see ei ole, mis praegu, sel korral, kui õpetaja seaduse järele tasu saama peaks. Kuid ka hariduskomisjoni ettepaneku wastuwõtmisega ei kõrvalda meie neid pahesid palga kättesaamise suhtes; hoopis kõrvaldada ei saa meie neid mitte. Meil peaks aga kindlustus olema, et walitsuse poolt meie omawalitsuse asutustele selles asjas wastu tulda, et neile lubataks toetust, laenu wõi abiraha näol, olgu see pikaajaline ehk ühekordne abi. Nagu rahaasjanduse komisjoni aruandja siin ütles, on ka rahaasjan-

duse komisjoni seisukoht selles asjas täitsa kindel ja täitsa selge olnud, rahaminister olla seletanud, et walitsus niisugustel juhtumistel omawalitsuse asutustele samuti wastu tuleb kui senni ja nad nõnda sellest kitsast seisukohast üle aitab. Sellepärast leian ma, et rahaasjanduse komisjoni seisukoht peaks wastuwõetaw olema ka Riigikogu poolt.

Samuti ei saa ma ka leppida r.h.s. Kana wäidetega selles asjas, et meil küll algkoolide-seadus on wälja antud, kuid meie ei pruugi seda mitte tõsiselt wõtta, sest meie oleme elus näinud, et see seadus osalt paberile on jäänud. Ma pean selle peale tähelepanu juhtima, et meil koolipoliitika peaks walitsema kindel süsteem. Eilise arupärimise juures kõneldi õige palju süsteemist, mis meie koolides walitseda. Ühelt poolt püüti tõendada, et meie koolides walitsewat mingisugune kahjulik süsteem, mis halbu tagajärgi annab riiklisse ellu ja seltskonda, teiselt poolt aga tõendati, et meil mingisugust keskkohast wäljaminewat süsteemi koolides ei ole. Süsteemi puudumist tuleb ainult kahtseda. Meie rahwaesituse kohus on selle eest hoolt kanda, et koolides kindel korraldus ja kindel süsteem seaduseandmise mõttes maksuma pandaks. Meie oleme seaduse wastu wõtnud, mida algkoolide põhiseaduseks nimetada wõiks ja tema põhimõtetest peame kinni pidama. Selle seaduse § 24 on selgesti öeldud, et kõik awalikud algkoolid asutatakse ja peetakse ülewal waldada-, alewite- ja linnade omawalitsuste poolt niisugusel arwul, nagu see tarwilik on koolikohustuse läbiwiimiseks. Meil tuleb ka sellest seisukohast wälja minna ja selle seisukohaga kokkukõllasse wiia kõik teised seadused, mis meie koolipoliitika suhtes tahame wälja anda. Ma pean tähendama, et õpetajate palgaseadus on ka üks eriseadus, mis osana meie üleüldisele algkooli-seadusele lisaks tuleb. See seadus ei tohi mitte neid põhimõtteid ja aluseid muuta, mis meie üleüldises algkooli-seaduses on maksuma pandud. Meie peame oma koolipoliitika seadusandluses kindla süsteemi maksuma panema selles mõttes, et üks seadus ei tohi mitte teist tühjaks teha, et nende läbiwiimisel ja elus tarwitamisel mingisugust korralagedust ei tuleks. Sellest seisukohast wälja minnes loen mina wastuwõetawaks rahaasjanduse komisjoni ettepaneku, sest minu arusaamise järele ei satu meie õpetajad selle ettepaneku wastuwõtmise läbi mitte sarnasusse seisukorda, et nemad oma palgast peaksid ilma jääma sest meie walitsus,

eriti rahaministeerium, on kohustatud meie omavalitsustele vastu tulema ja neid majanduslise kitsikuse puhul toetama ja haridusministeerium on kohustatud meie õpetajate eest hoolitsema, et nad, võib olla, pikad kuud ja aastad oma palganatukese järele ei peaks ootama.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: Kui hariduskomisjon õpetajate palgaseadust arutas, huwitasid teda selles asjas kaks külge: esiteks, kuidas tuleb õpetajatele palka maksta ja teiseks, kas õpetajad seaduse läbiwiimise korral üleüldse palka saama hakkawad. Just see teine küsimus tuli wastata sel teel, et ajutiselt võimalikult palju katsuda wabastada sellest palgamaksmisest meie omawalitsusi. Rahwasaadikute poolt on pikalt ja laialt seletatud, et omawalitsustel täiesti raskeks koormaks läheb, kui näituseks palgasumma 30.000.000 pealt üle saja miljoni tõuseks, missuguse summa väljamaksmisega omawalitsused toime ei saaks. Hariduskomisjonil ei olnud sugugi kalduwust koolisid omawalitsustest eraldada, just ümberpöördukt; hariduskomisjoni läbirääkimistes oli tendentsi märgata, et kool peab lähedas ühenduses olema omawalitsusega. Kui meie määrame kas wõi kui suure palga omawalitsuse maksta, mida tema aga mitte teha ei jõua, siis tekiks sellest suur lõhe omawalitsuse ja kooli wahel. Rahaasjanduse komisjoni esitaja tähendas, et hariduskomisjon ei ole waewaks wõtnud walitsuse seisukoha teada saada. Ma pean tähendama, et kõige selle palgaseaduse arutamise ajal wiibis hariduskomisjoni koosolekul walitsuse esitaja ja walitsus oli igatahes informeeritud hariduskomisjoni seisukohalt; hariduskomisjon ei ole katsunud seda salaja läbi wiia. Kui meie omawalitsustele liiga suure koorma peale paneme, siis jääks õpetajatele suur osa palka maksmata ja sellelt seisukohalt välja minnes ei saa hariduskomisjon rahaasjanduse komisjoni seisukohaga mitte ühineda. Kuidas ja mil wiisil korraldatakse laenu ja toetusandmist omawalitsustele, seda ei näita rahaasjanduse komisjon mitte ja wist ei ole see mitte põhjalikult läbi kaalutud. Võib olla, et sarnase laenu realiseerimine kestab weel kauem, kui nende palkade maksmine, mis eelmise õpetajate palgaseaduse põhjal tagantjärele makseti. Siis on siin weel mitmed wäikesed parandused, millega ma osalt ühinen, osalt mitte. Rahwasaadik Martinson'i parandustega märkus I ja II juure wõin ma komisjoni nimel ühineda, mär-

kus III wäljajätmisega aga mitte, waid hariduskomisjoni nimel on minu poolt tehtud ettepanek seda märkust täiendada ühe lausega. Nii ei saa ma aga ühineda rahwasaadikute Pooli, Meerits'a ja Marfeldt'i parandustega.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Siin toonitati, et omawalitsused on raske seisukorras ja kui rahaasjanduse komisjoni ettepanek vastu wõetakse, siis ei saa algkooli õpetajad oma palka kätte. See wõiks ju siis nõnda olla, kui omawalitsused tõesti allikaid ei otsi ja walitsuse poole toetuse saamiseks ei pööra. Siis oleks sarnane seisukord võimalik. Kuid omawalitsused on ometi kohustatud nende näpunäidete järele käima, mis walitsuse poolt seisukorra lahendamiseks on tehtud, ja kui nad seda teewad, siis ei wõi õpetajate palgamaksmises mitte mingisuguseid takistusi ette tulla. Algkooli õpetajad wõiks ajutiselt palgast ilma jääda ainult sel juhtumisel, kui omawalitsuse asutused oma kohustused õpetajate vastu tõesti ära unustawad ja niisugusel korral jääwad õpetajad ka siis ilma palgata, kui peaks vastu wõetama hariduskomisjoni ettepanek. Oieti imelikuks pean hra Kana wäidet, kes tõendas, et kui riik abi annab ja toetab, siis käiwad omawalitsuse asutused rahadega ettewaatlikumalt ja korralikumalt ümber ja wast wastupidiselt toimeawad siis, kui nemad ise peawad kooli eest hoolitsema ja oma käel maksuma. Ei saa ma ühineda ka rhs. hra Marfeldt'i ettepanekuga, kes soowitab riigi kanda wõtta 50% põhipalgast kuni 1. jaan. 1922 a. Selle ettepaneku wastuwõtmine oleks wast vähem paha, kuid ta on ikkagi halb, kui põhimõtteliselt seda õigeaks peame, et riik ei pea mitte omawalitsuste algkoolide õpetajate palku maksuma, küll aga võib omawalitsusi laenude ja abiraha andmisega toetada. Rahaminister seletas väga otsekoheselt ja selgelt, et selleks juba samme on astunud ja eelarwesse on wõetud need summad, mis wastaksid nendele soowidele, mis maakonna- ehk linnawalitsuste poolt wõiksid tulla. Rahaasjanduse komisjon ei saa mitte leppida selle seisukohaga, et maksuma hakkaks hariduskomisjoni ettepanek, et algkoolide õpetajate palgad jääksid mitte ainult käesolewaks aastaks, waid ka edaspidiseks ajaks, võib olla isegi paljudeks aastateks riigi kanda. See hariduskomisjoni ettepanek on täiesti wastuwõtmatu.

Mis puutub rhs. Pooli ettepanekusse, esimene märkuse lõpuosas, alates sõnaga

„kusjuures korterisaajal hindamisega mitterahulolemise puhul õigus on kas omawalitsuse asutusele, wastawale wolikogule, wõi nõukogule asja otsustada anda, wõi korterit natuuras mitte wastu wõtta“. — mis sellesse puutub, siis oli see küsimus kõne all ka rahaasjanduse komisjonis ja seal awaldati arwamist, et seda osa õieti tarwis poleks, kuid otsust ei tehtud, ja sellepärast ei saa ma komisjoni nimel selle ettepanekuga ühineda. Ka teiste tehtud parandustega ei saa ma ühineda.

Juhataja O. Strandman: Sisse on tulnud järgmised parandused: kõige pealt rkl. hra Meerits'a, rkl. Martinson'i rkl. Pool'i ja rkl. Marfeldti poolt. Kuna neid parandusi liiga palju on ja need Riigikogu liigetele waewalt meele jääwad, siis loen ma nad enne hääletamist weel kord ette. Kõige pealt panen hääletamisele hra Meerits'a ettepaneku, mis järgmiselt käib: „Awalikkude algkoolide õpetajate ja juhatajate ning nende abide põhipalk ja elukalliduslisa on terwelt riigi kanda, kuna kooli ülewalpidajad: maakondades — maakonnawalitsus ja linnades — linnawalitsus korteri, kütte ja walgustuse kulud kannawad.“ Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. (Hääletatakse). See ettepanek on nähtawa häälteenamusega tagasi lükatud.

Järgmine ettepanek selle paragrahwi I lõikes on rahaasjanduse komisjoni ettepanek. Kas on waja teda ette lugeda? Ta käib nii: „Awalikkude algkoolide õpetajate ja juhatajate ning nende abide põhipalka maksab linnades terwelt — linna omawalitsus, maakondades — maakonna omawalitsus 80%, koolide ülewalpidajad (majandusliste kulude kandjad) 20%, elukalliduslisa kannab riik 80%, kooli ülewalpidaja 20%.“ Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed tõsta. Kes wastu? Nähtawa häälteenamusega on see ettepanek wastu wõetud.

Kas teises lõikes on wahet rahaasjanduse ja hariduskomisjonide ettepanekute wahel? (Ei ole). Siis panen ma hääletamisele hra Marfeldti ettepaneku § 9 juure järgmist märkust wastu wõtta: „Kunni 1. jaanuarini 1922 kannab riik käesolewas paragrahwis tähendatud põhipalkadest 50%. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli.) Sellega on hra Marfeldti märkus 32 häälega 10 wastu wastu wõetud selle paragrahwi juure.

Siis on weel wana märkus I. üks parandus hra Pool'i ja 2 parandust hra Martinson'i poolt. Teine hra Martinson'i parandus langeks siis ära, kui hra Pool'i parandus wastu wõetakse. Ma paneks kõige pealt siis hääletamisele hra Martinson'i esimese paranduse. See parandus käib järgmiselt: Märkus I. Kolmanda ja neljanda rea wahel juure lisada sõnad „kütte ning walgustuse“. (Hääletatakse). Wastu ei ole keegi; sellega on see täiendus wastu wõetud.

Siis on järgmine hra Pool'i ettepanek selles märkuses teine osa wälja jätta, alates sõnadest „kusjuures korterisaajal hindamisega mitterahulolemise puhul on õigus kas omawalitsuse asutusele, wastawale wolikogule, wõi nõukogule asja otsustada anda, wõi korterit natuuras mitte wastu wõtta“. (Hääletatakse). Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud, ja sellega langeb hra Martinson'i teine parandus selle märkuse juure wälja.

Hariduskomisjoni märkus II jääb wälja komisjoni aruandja ettepanekul. Siis on aga weel märkus II rahaasjanduse komisjoni ettepanekus ja märkus III hariduskomisjoni ettepanekus. Nemad on ühesugused ja selle märkuse kohta on hra Martinson'i poolt ettepanek tehtud seda wälja jätta. Kuna rahaasjanduse komisjoni aruandja selle ettepanekuga ühinenud ei ole, siis panen ma ta eraldi hääletamisele. Kes on selle poolt, et selles seaduseelnõus hariduskomisjoni redaktsioonis märkus III ja rahaasjanduse komisjoni redaktsioonis märkus II wälja jääks, palun käed üles tõsta. (Hääletatakse). Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud.

Siis on sama märkus III juure rkl. Annusson'i ettepanek, mis järgmiselt käib: „Selles paragrahwis tähendatud wahekorras maksawad riik ja omawalitsus ka käesolewa seaduse § 6. ettenähtud lisatundide tasu. Lisa- ja asetätetundide eest maksetawat tasu ei wõeta korterihinna mahaarwamisel arwesse.“ Hra Annusson'i paranduse teine osa on juba hariduskomisjoni märkus III. wastu wõetud, kuna esimene osa selles ettepanekus täiesti uus on, siis panen ma selle hääletamisele. (Hääletatakse). Et see parandus siiski rahwaesitajatele selge ei näi olewat, siis kannan ma ta weel ette. Praegu wõeti wastu märkus III hariduskomisjoni ettepanekul, mis järgmiselt käib: „Lisa- ja asetätetundide eest makse-

tawad tasu ei wõeta korterihinna maharwamisel arwesse". Selle juure teeb hra Annusson ettepaneku lisada ette lause: „Selles paragrahwis tähendatud wahekorras maksawad riik ja omawalitsus ka käesolewa seaduse § 6. ettenähtud lisatundide tasu". Palun neid, kes selle täienduse poolt on, käed üles tõsta. (Hääletatakse). Nähtawa enamusega on r. h. Annussoni lisandus wastu wõetud.

Siis on weel hariduskomisjoni märkus IV, mis käib kokku rahaasjanduse komisjoni märkus III ja sellepärast eraldi hääletamisele ei tule. Hääletamisele tuleb aga rahaasjanduse komisjoni märkus IV, mis kõlab järgmiselt: „Õpetajad, kes omawalitsustelt selle paragrahwi alusel palka saawad, loetakse omawalitsuse teenijateks". (Hääletatakse). Wastu on üks hää. Sellega on see märkus wastu wõetud.

Panen nüüd terve paragrahwi ühes wastuwõetud märkustega hääletamisele ja palun neid, kes selle paragrahwi wastuwõimise poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? (Hääletatakse). Sellega on see paragrahw wastu wõetud.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson (loeb): § 10. Awalikude, kesk- ning kutse- (eri-) koolide õpetajate põhipalk ja elukalliduslisa on terwelt riigi kanda. Nende koolide juhatajale ja juhatajate abide põhipalgast ja elukalliduslisast on riigi kanda 80%, kuna nende koolide ülewalpidajad (majandusliste kulude kandjad) on kohustatud andma juhatajatele ning juhatajate abidele korteri ühes kütte ja walgustusega.

Märkus I. Kus ei ole wõimalik korterit anda wõi ei taheta pakutawat korterit wõtta, tasutakse koolijuhatajale ja tema abile faktilised korteri, kütte ning walgustuse kulud, kusjuures nende kuludekandja ei ole kohustatud enam, kui 3-toalise korteri eest tasu maksuma, kuid mitte vähem, kui 20% põhipalgast ja elukalliduslisast.

Märkus II. Wastawail erijuhtumistel on makswad eelmise paragrahwi I—III märkus.

Rkl. W. Linnamägi (kristl.): Käesolewas seadusprojektis on rahaasjanduse komisjon põhimõtte läbi wiinud, mille wastu keegi waielnud ei ole, et awalikude algkoolide õpetajate põhipalka on kohustatud tasuma maakonna ja linna omawalitsus,

kuna keskkoolide õpetajate palga terwelt riik kannab. Kui niisugune põhimõte wastu wõeti keskkoolide kohta, siis peaks ta loomulikult kõigi keskkoolide peale laienema. Minule paistab aga, et siin on jäetud wälja terve rida keskkooli, nimelt era keskkoolid. Kuna meie teame, et era keskkooli pea niisama palju on, kui linna ja kroonu keskkooli. (Rkl. M. Martna kohalt: Nad ei ole „kroonu") See ei ole sugugi uus nähtus, waid on tingitud meie erakorralistest oludest. Haridustung rahwa seas on suur, seda peame meie kõik wõimalust mööda toetama, aga täit wõimalust seda haridustungi rahuldada ei ole riik ega omawalitsus suutnud luua ja siin on seltskond wastu tulla katsunud erakoolide näol. Kui nüüd juure lisada, et suurem jagu erakooli töötawad ühel ja neilsamuil alustel, mis riigi ehk omawalitsuse keskkoolidki, ühe sõnaga ei ole mingisugust olulist wahet õigustega erakooli ja awaliku riigi keskkooli wahel, siis ei ole meil ka mingisugust põhjust neid kooli teistesse tingimustesse panna, kui teisi awalikka keskkooli. Kui meie aga nüüd selle terve suure arwu õigustega erakeskkooli wälja jätame, siis tuleb niisugune olukord, et need keskkoolid ei suuda kuidagi moodi sammu pidada awalikude keskkoolidega õpetajatele palgamaksmise suhtes. Loomulikult tuleb siis nähtus, et teisel poolaastal suur hulk kooliõpetajaid saab lahkuma ja otsib omale paremat palgasaamise wõimalust. Tuleb wälja, et seltsid, kes erakeskkooli ülewal peawad, on sunnitud allikaid otsima, et kulusid katta, mis tulewad palga juurelisamise tagajärjel. Harilikult katawad nemad oma kulud operahadest, ja meil on praegu operaha küllalt kõrge, et ta enamale jaole rahwale õige raskeks läheb. Minu arwamise järele ei ole tõesti wõimalik operahaid teises poolaastas nii järsku tõsta, et see kataks palgasuurendamise kulud kinni ja siis wast kujuneb asi nii wiisi, et suurem jagu õigustega erakeskkooli peawad oma ukseid kinni panema ja suur hulk õpilasi on uulitsale wisatud, sellepärast, et ruumi ei ole neil ka mujal koolides. Sellepärast arwan mina, ei ole mingisugust moraalist alust ega põhjust hulka erakeskkooli sellest palgaseadusest wälja jätta. Paneksin ette § 10 juure wõtta täiendust: sõnade „kesk- ning kutse (eri)" järele lisada sõnad „ja õigustega erakoolid".

Rkl. A. Marfeldt (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Mina ei saa praegu siin tehtud ettepanekut mitte toetada selle-

pärast, et meil juba käesolewa seaduse § 14 on ette nähtud, et need koolid, millest siin praegu eelkõneleja rhs. hra Linnamägi kõneles, wõiwad haridusministeeriumi ettepanekul riigilt toetusraha saada. Seda aga otsekohe seaduses ette näha ja riiki kohustada neid koole riigi kulul ülewal pidama, ei ole järgmisel põhjusel mitte õige. Meil on suur hulk niisuguseid erakoole, mida ei pea ülewal mitte mingisugused seltsid, waid peawad ülewal eraisikud. Kui niisugune kool riigilt toetusraha saab seaduse järele iga aasta, siis sellega aitab riik sellele isikule oma isiklikuks waranduseks suuri summe kokku panna, sest riiklise toetusraha ja kooliraha eest koolile muretsetaw mööbel ja kooli õpeabinõud lähewad kooliomaniku isiklikeks omanduseks, mitte aga mingisuguseks rahwa waranduseks. Ma saan aru, kui näituseks jutt on koolidest, mida mingi selts ülewal peab ja kus warandus seltsile läheb ja rahwa waranduseks jääb. Meil Wiljandis, näituseks, peab haridusselts suurt kooli ülewal, mille puudumine linnale ja maakonnale oleks täitsa tuntaw. Selle kooli aset ei saa praegu mingisugune teine kool wäita. Kui see kool saab toetust riigi poolt, sellest ma saan aru. Aga meil Wiljandis oli, näituseks, Kamseni erakaubanduskool. 1919 a. ja 1920 a. sai tema riigilt toetusraha; tema taga ei olnud mitte seltsi, kes oleks seda kooli ülewal pidanud; Ta oli isiklik warandus ja sellepärast, kui see kool läinud aastal likwideeriti, see tähendab, lõpetas oma tegewuse, siis läks kõik kooli warandus eraisikule. See warandus oli muretsetud, nii palju kui mina tean, endisel ajal juba kooli summadest; kooliõpetajate nõukogu oli wõtnud osa koolirahadest määranud kooli õpeabinõude ja mööbli muretsemiseks, aga sellega oli suurendatud isiklik warandus. Kui meie kõigile erakoolidele, millest suurem osa on isiklik omandus, seaduses abiraha ette näeme, siis hakkaksime meie seadusandlisel teel riigi kulul nende isikute erawarandust suurendama sellega, et õpetajate palgad maksab riik ja kooliraha eest, mis sisse tuleb, on wõimalik muretsetada mööblit ja suur hulk õpeabinõusid, mis küll koolidele väga tarwis on, kuid isiklikeks waranduseks on. Kui meie nüüd teaksime ette, et see isik ühel heal päewal ei ütle „täna sesit päewast panen ma kooli ukseid kinni“, siis muidugi oleks ka mina selle poolt, et seaduses seda toetust ette näha; aga nii kaua, kui meie pole kindlustatud selle wastu, et see isik homme wõi mõne aja pärast kooli ukseid kinni paneb, — nii kaua ei wõi nende toe-

tusraha seaduses ette näha. Sellest on juba küllalt, kui näituseks § 14 on tähendatud, et niisugused koolid, nagu kesk-kutse- ja erakoolid ja eraalgkoolid, wõiwad haridusministeeriumi ettepanekul riigilt toetusraha saada. Sellest on juba küll. Haridusministeeriumil jääb järele kaaluda siis, kas kool seisab ajakõrgusel. Kui ta mitte ajakõrgusel ei seisa, siis, wõib olla, ei anna ta sellele koolile toetust; seisab aga kool ajakõrgusel, siis haridusministeerium igatahes ei keeldu toetusraha niisugusele koolile andmast. Sellega olen ma hra Linnamägi poolt tehtud ettepaneku wastu.

Rkl. E. Martinson (sd.): Põhimõtteliselt ei saa erakoolide toetusraha wastu olla. On ju väga hea, kui eraisikud wõi seltsid koole asutawad, nende kulusid kannawad ja wäewa näewad. Aga ometi pean selle ettepaneku wastu rääkima. Kõige pealt just riigimajandusliselt seisukohalt. Ma asun siin just rahaasjanduse komisjoni seisukohale. Meie näeme, et meie ei suuda awalikkudegi koolide õpetajatele tarwilisel määral palka maksta ja sellepärast ei suuda meie ka kõigile erakoolidele toetust anda. Nii läheb asja põhimõtteline külg tegelisest küljest täitsa lahku. See on üks asjaolu.

Teiseks peame silmas pidama, et riik on kohustatud enam-wähem ühtlaselt keskkoolide wõrku korraldama, vähemalt nii kaua, kunni ta ei ole suutnud nii kaugele jõuda, et keskkoole juba külluses on olemas, et nad wastawad sellele õpilaste arwule, kes neisse sisse astuda soowib. Praegu aga walitseb seisukord, et koolidesse tungitakse palju suuremal arwul sisse, kui neis ruumi jätkub, tähendab, neid ei ole mitte nii palju, kui tarwis. Ja et neid ei suudeta mitte nii palju ehitada, kui tarwis on, siis peab olema ka mingisugune wäljawalik, kuhu neid asutada ja missuguseid koode tarwis riiklise abiga kindlustada. See wäljawalik on esiteks territoriaalne, s. o. tuleb hinnata, kus kohale kooli asutada tuleb; teiseks, nagu siin juba tähendati, sisuline. Kui meie veel wõiksime oletada, et meil igas maakonnas ja linnas wõiksid olla eestikeelsed keskkoolid, siis ei saa meie vähemusrahwuste ja eestlaste arwulist wahetorda silmas pidades lubada, et, näituseks, igas maakonnas wõi linnas Saksa erakoolile riik sunnitud oleks täiel määral abiraha andma. Ma ei räägi mitte natsionaalse kooli wastu, kuid ei saa ikkagi oletada, et sel ajal, kui meil keskkoole ei suudeta ülewal pidada oma rahwuse jaoks tarwilikul määral, meie tohiksime lubada niisuguse wahese laste arwuga kooliõpetajate palka täiel määral oma peale

wõtta, kus mõnes klassis ainult 6—7 õpilast on, nagu näituseks Kuressaare Saksa koolis. Kui meie aga oma peale wõtaks kohustuse kõigi erakoolide õpetajatele palku maksta, siis peaksime meie ka kõigi niisuguste wäikeste Saksa erakoolide õpetajate palku täiel määral riigi kanda wõtma, nagu Kuressaare, Paide, Rakwere ja teised Saksa koolid. Neid koole on aga sakslastel wõrdlemisi palju, suuremal määral olemas, kui neid olemas on meie oma rahwuse jaoks, arwesse wõttes üksikute rahwuste arwulist wahekorda. Oleks küll väga hea, kui meie suudaksime oma rahwusele samasugusel arwul koole asutada ja kõigi nende õpetajate palku maksta, kuid minul on selle kohta kahtlus. Tegelikult näeme, et meie oma awalikkudelegi koolidele abiraha sunnitud oleme ära ütlima, näituseks, Pärnu linnas, kus linn asutas awalikku keskkooli ja ettepanekuga esines, et abiraha määrataks, kuid ei suudetud abiraha anda. Wõi weel, näituseks, juhtumine Wiru maakonnas Wäike-Maarjas, kus ka taheti awalikku keskkooli asutada, aga ei saadud, sest riik ei suuda keskkooli wõrku nii tihedalt luua, et ka seda kooli awalikkude koolide wõrku arwata ja temale toetust anda wõiks. Kui meie nüüd weel täiendame awalikkude koolide wõrku erakoolidega nii tihedalt ja ebamääraselt, nagu herra Linnamägi poolt ettepanud redaktsioon seda teeb, siis oleme omale ülesande wõtnud, mis meile täiesti üle jõu on, siis oleme ju kohustatud kõigile erakoolidele toetust andma. (Rkl. W. Linnamägi kohalt: Õigustega!) Ma tähendan, et koolid, mis õige wäikearwulised, õigustega koolid wõiwad olla; see asjaolu, et koolil õigused, ei ole mitte alati abiraha määramisel mõõduandew. Tähendan weel kord, et selle ettepaneku wastuwõtmisel oleksime kohustud kõigi erakoolide õpetajatele palku maksta, kuid meie riik praegu weel kõiki koole rahuldada ei suuda, waid koolide toetamisel tuleb, nii öelda, teatud mõõdupuud tarwitada. Selleks on tarwis, et kool oleks territoriaalselt kooliwõrgu kohane ja et ta oleks ka sisuliselt tarwilisel kõrgusel. Praegu ei suuda meie aga mitte igale erakoolile toetust anda. Selle vastu midagi ei ole, et ka teiste rahwuste erakoolidele toetust antakse, samal määral, nagu meie koolidelegi. Kuid selle paranduse wastuwõtmisega paneme meie hulk koole, kus õpilaste arw väga wäikene, palju paremasse eesõigustatud seisukorda, kui meie oma koolid on. Ette toodud põhjustel räägin mina selle paranduse wastuwõtmise vastu.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: Ma ei saa ka ühineda rkl. Linnamägi parandusega. (Rkl. W. Linnamägi kohalt: See on loomulik!) Hariduskomisjon wõttis erakoolide asjus sarnase seisukoha, et üleüldistele makswate seaduste järele õigustega erakoolide õpetajad sedasama palka peawad saama, nagu riigikoolide õpetajadki. Arusaadaw, et seda tuli ka käesolewas seaduses toonitada. Õigusteta koole ei wõtnud hariduskomisjon sellepärast arwesse, et meil eraettewõttes üleüldise kõigil aladel, nagu teada, tööpalk weel normeeritud ei ole ja, wõib olla, ei oleks see mitte kokkukõlas teiste seadustega ja makswate korraldustega, kui praegusel juhtumisel palka normeerima hakatakse. Mis puutub siis õigustega koolidesse, siis on juhtumisi olnud, et kool ise ei soowi abi saada, (Rkl. W. Linnamägi kohalt: Kas neid juhtumisi tõesti palju on olnud?), aga selle seaduse järele, mis herra Linnamägi siin ette tõi, tuleb neile ikkagi maksta. Siis edasi, nagu herra Marfeldt tähendas, wõiks juhtuda, et kõiki neid summe, mis koolidele antakse, just mitte kooli enese jaoks ei tarwitata, tihti wõiwad need summad minna mingisuguse seltsi või isiku waranduse suurendamiseks. (Rkl. W. Linnamägi kohalt: No jah, muidugi!) Lõpuks wõib weel sarnane seisukord tulla, et kui õigustega koolid peawad tingimata riigilt toetust saama, siis just erakoolide jaoks see seadus saatuslikeks saaks. Ütleme, et siin wõi seal wõiks erakool tekkida, haridusministeerium oleks walmis ühel või teisel wiisil toetust andma, kuid kui kool tuleb registreerida õigustega kooliks, siis hakkab haridusministeerium kahtlemata takistusi tegema, põhjusel, et tal wõimalik ei ole raha anda, ja nii ei saaks ühtki erakooli õigustega kooliks muuta. Siis edasi tähendas siin herra Martinson juba, et rahwulised koolid wõiksid wäikearwulised olla — herra Linnamägi arwab, et igale wäikesele koolile mitte toetust anda ei tuleks — aga just rahwulise üheõigulise põhimõtte pärast ei wõiks neid koole toetusest hoopis ilma jätta, teisest küljest ei saa aga üht rahwust rohkem toetada, kui teist. Siis wõiksid weel tekkida mõned modern koolid, ehk niisuguse wooluga koolid, mis rahwa seas õieti wähe toetust leiaksid. Need koolid wõiksid iseennast ülewal pidada ja katset teha ja õpilasi otsida. Las õpiwad seal ja teewad katseid nii kaua, kui nad omale õpilasi kogunud. Kui teie aga niisuguse määruse vastu wõtate, et neile tingimata peaks õigusi antama, siis

ei saaks kõigemodernsemaid woolusid katsuda ega modern koole awada, wõetakse isegi neilt toetusesaamise wõimalus ära. Sellepärast ei ühine ma mitte rkl. Linnamägi ettepanekuga.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Rahaasjanduse komisjoni nimel ei saa ma rhs. Linnamägi ettepanekuga mitte ühineda. Põhjusi selleks on küllalt ette toodud, iseäranis rkl. Marfeldt'i poolt. Need põhjused on sedawõrd selged ja Riigikogu teab, mis ta teeb. (Wahelhüüded ja naer.)

Juhataja O. Strandman: Palun rahu. § 10 kohta on tehtud parandus rkl. Linnamägi poolt. See parandus seisab selles, et selle paragrahwi esimeses reas sõnade järele „kesk- ning kutse (eri)“ juure lisada „ja õigustega erakoolide“. (Rkl. W. Linnamägi kohalt: Erakeskkoolide.) Siin on „erakoolide“, seda ei saa ma mitte parandada. Ma palun neid, kes on rkl. Linnamägi ettepaneku poolt, käed üles tõsta. (Hääletatakse). Ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud. (Naer.) Palun rahu! Pamen § 10 hääletamisele ja palun neid, kes § 10 wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. (Wahelhüüded, naer.) Rkl. herra Linnamägi, ma palun hääletamist mitte segada. Kes on selle paragrahwi vastu? (Hääletatakse). Wastu ei ole keegi. Sellega on § 10 wastu wõetud.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson (loeb): § 11. Tasu asetätetundide eest (§ 8) maksab awalikkudes kesk- ning kutse (eri) koolides ja riigi algkoolides riigiwalitsus, teistes awalikkudes algkoolides — maakonna, linna wõi alewi omawalitsus; eraalgkoolides ja õigustega era kesk- ning kutse (eri) koolides — nende koolide ülewälpidaja.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Rahaasjanduse komisjoni ettepanek läheb hariduskomisjoni ettepanekust lahku. Kuna Riigikogu ära otsustas, kelle kanda õpetajate põhipalgad jääwad, siis peaks ka wastuwõetaw olema käesolew rahaasjanduse komisjoni parandus, mis järgmiselt käib: „Tasu asetätetundide eest (§ 7) maksab asutus wõi isik, kelle kanda põhipalk.“

Rkl. E. Martinson (sd.): Rahaasjanduse komisjoni ettepanek läheb õieti hariduskomisjoni ettepanekuga sisuliselt ühte, kuna nende wahe ainult redakt-

siooniline on; hariduskomisjoni ettepanek tähendab lähemalt ära need üksikud asutused, kes põhipalka maksawad. Näituseks, maksab mõnel juhtumisel, nagu algkoolides, teatud protsendi põhipalgast riigiwalitsus, ning teatud protsendi omawalitsused; nii läheb nende ettepanekute sisu üksteisest ainult redaktsiooniliselt lahku. Arwatawasti wõetakse seekord küll rahaasjanduse komisjoni ettepanek wastu, aga et III lugemisel wõib selles asjas muudatus tulla, siis panen ma ette, hariduskomisjoni ettepaneku juure järgmist parandust wastu wõtta: 6 ja 7 reas sõnade asemele „maakonna, linna wõi alewi omawalitsus“ wõtta sõnad „maakonna wõi linna omawalitsus“. Ettepanekut põhjendan ma sellega, et selles seaduses mitte ette ei ole nähtud, et alewi omawalitsused õpetajate palgamaksmise oma kanda peaksid wõtma; praegumaks wa seaduse järele wõiks neile seda kohustust peale panna, kuid tõusis küsimus, kuidas alewid sellega toime peaks saama. Omawalitsusasjade peawalitsuselt järele küsides, kuidas tema arwamine eelnimetatud asja kohta oleks, wastati sealt, et alewiwalitsused waewalt küll suudaksid õpetajatele palka maksta. Kuna nüüd omawalitsusasjade peawalitsuse seisukoht niisugune on, et alewid seda ei suudaks teha, siis on igatahes loogiline, et meie asetätetundide eest tasumaksmist mitte alewite omawalitsuste peale ei pane, kuna meie ka nende peale selle seaduse eelmistes paragrahwides õpetajate põhipalga maksmist ei ole pannud, sellepärast teen ma paranduse sõna „alewi“ wälja jätta.

Juhataja O. Strandman: Herra rkl. Martinson'i poolt on tehtud parandus § 11 juure hariduskomisjoni redaktsioonis. Kui aga rahaasjanduse komisjoni redaktsioon wastu wõetakse, siis langeb hariduskomisjoni redaktsioon, samuti ka rkl. Martinson'i parandus iseenesest ära. Parandus on järgmine: 6 ja 7 reas sõnade asemele „maakonna, linna wõi alewi omawalitsus“ wõtta sõnad „maakonna wõi linna omawalitsus“. Ma panen kõige pealt hääletamisele § 11 rahaasjanduse komisjoni redaktsioonis, ja palun neid, kes selle wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. (Hääletatakse). Nähtawa enamusega on see paragrahw rahaasjanduse komisjoni redaktsioonis wastu wõetud. Sellega langewad hariduskomisjoni ja rkl. Martinson'i ettepanekud hääletamiselt wälja. Sõna

on komisjoni aruandjal. (Hüüded: Waheaeg teha!) On ettepanek tulnud waheaega määrata. Kes on selle ettepaneku poolt, palun käed üles tõsta. Kes vastu? Vastu ei olda; kuulutan sellega koosolekule ¼-tunnilise waheaja.

(Waheaja algus kell 7,55 min.)

Koosolek algab peale waheaja kell 8,17 min.

Juhataja O. Strandman: Koosolek kestab edasi. Palun Riigikogu liikmeid kohtadele asuda.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson (loeb): § 12. Peale palga maksetakse õpetajale riigiwalitsuse poolt perekonna toetusraha riigiametnikkude kohta käiwate üleriikliste määruste ja normide järele kõigi awalikkude koolide, eraalgkoolide ja õigustega era, kesk- ning kutsekoolide õpetajatele, kui ka tunniandjatele, kui wiimaste nädalatundide arw koolides, mille õpetajail õigus perekonna toetusraha saada, on vähemalt 50% normaal-arwust.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Rahaasjanduse komisjoni arwamine läheb hariduskomisjoni ettepanekust lahku. Kuna hariduskomisjon perekonna toetusraha maksmist riigiwalitsuse kohuseks tahab teha, arwab rahaasjanduse komisjon, et perekonna-abiraha peaks jääma nende kanda, kes maksawad põhipalga, sellepärast toetan rahaasjanduse komisjoni nimel seda ettepanekut, mis Riigikogu liigetele rahaasjanduse komisjoni poolt on käüte antud.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: Ma ei saa rahaasjanduse komisjoni ettepanekuga mitte ühineda, sest hariduskomisjonis wõeti seisukoht, et perekonna toetusraha ei tuleks mitte üksikute ettepanekute poolt, kuna neil see raske on maksta, ja see sagedasti nende huwides ei seisa, perekonnaga inimesi ametisse wõtta, sellepärast tuleks see üleriikliselt korraldada.

Juhataja O. Strandman: Ma panen kõige pealt rahaasjanduse komisjoni ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Seega on rahaasjanduse komisjoni ettepanek 18 häälega 14 vastu vastu wõetud.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson (loeb): § 13. Awalikkude koolide, eraalgkoolide ja õigustega

era kesk- ning kutse- (eri) koolide õpetajad ja tunniandjad, kui wiimaste nädalatundide arw tähendatud koolides on vähemalt 50% normaal-arwust, kui ka nende perekonnaliikmed saawad haiguse korral arstiabi ning rahalist toetust ja surma korral ajutist abiraha ühesugustel alustel riigiteenijatega — riigikoolides riigi poolt, awalikkudes ja õigustega era kesk- ning kutse- (eri) koolides ja eraalgkoolides nende koolide ülewalpidajate poolt, awalikkudes algkoolides linna, alewi wõi maakonna omawalitsuse poolt, kes nende koolide õpetajale § 9 ettenähtud osa põhipalgast maksab.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ma ettepaneku § 13 lõppu järgmiselt wõtta: „Kes nende koolide õpetajale § 9 ettenähtud põhipalga maksab“.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: Ma ühinen selle parandusega.

Juhataja O. Strandman: Sellega jääb järele üks ettepanek, see on rahaasjanduse komisjoni ettepanek. Palun neid, kes selle paragrahwi wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. (Hääletatakse). Hääletenamusega on see paragrahw wastuwõetud.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson (loeb): § 14. Eraalgkoolide ja õigustega era-, kesk- ning kutse- (eri) koolide õpetajad saawad palga selles seaduses ettenähtud normide järele; selleks otstarbeks, kui ka § 13. ettenähtud arstiabi korraldamiseks ja § 11 tähendatud asetäitendite eest tasumaksmiseks wõiwad kesk- ning kutse (eri) koolid riigilt haridusministeeriumi ettepanekul toetusraha saada, algkoolid aga wastawa kooliwalitsuse ettepanekul maakonna, linna wõi alewi omawalitsuselt.

Rkl. E. Martinson (sd.): Panen ette § 14 lõppu, alates wiindast reast sõna järele „tasumaksmiseks“ järgmiselt vastu wõtta: „ja § 12-das ettenähtud perekonna toetusraha maksmiseks saawad õigustega kui ka õigusteta era kesk- ning kutse- (eri) koolid, kui nad awalikkude koolide ülesandeid täidawad, haridusministeeriumi sellekohase otsuse põhjal riigilt toetusraha, eraalgkoolid aga, kui nad awalikkude koolide ülesandeid täidawad — wastawa kooliwalitsuse ettepanekul maakonna wõi

linna omawalitsuselt“. Minu arwamine on, et ka õigusteta era, kesk- ning kutse- (eri) koolid, kui nad awalikkude koolide ülesandeid täidawad, peawad saama riigilt toetusraha haridusministeeriumi sellekohase otsuse põhjal.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: Ma ühinen selle täiendusega.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: See täiendus ei ole mitte rahaasjanduse komisjoni arutamisel olnud ja sellepärast ei saa mina mitte rahaasjanduse komisjoni nimel selle täiendusega ühineda.

Juhataja O. Strandman: Rkl. herra Martinsoni poolt on ettepanek tehtud § 14 lõppu alates 5 reast sõna järele „tasumaksmiseks“ juure wõtta: „ja § 12-das eettenähtud perekonnä toetuspaha jne.“ Palun neid, kes on herra Martinsoni ettepaneku wastuwõtmise poolt, käed üles tõsta. Kes vastu? (Hääletatakse). Sellega on herra Martinsoni ettepanek vastu wõetud. Nüüd panema § 14 ühes wastuwõetud parandusega, mis herra Martinsoni poolt sisse on antud, hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu ei ole keegi. Sellega on see paragrahw vastu wõetud.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson (loeb): § 15. Palk maksetakse wälja awalikkudes koolides kohaliku kooliwalitsuse kaudu, eraalgkoolides ja õigustega era kesk- ning kutse- (eri) koolides nende ülewalpidaja poolt hiljemalt iga kuu wiimaseks päewaks, kusjuures palgamaksmise kulud palgamaksja kannab.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Rahaasjanduse komisjoni nimel ei saa ma mitte selle paragrahwi wiimase lausega, mis ütleb: „kusjuures palgamaksmise kulud palgamaksja kannab“, ühineda. Rahaasjanduse komisjon arwas, et kui hariduskomisjoni redaktsioon vastu wõetakse, siis võib asjata sekeldusi tulla, ja sellepärast panema komisjoni nimel ette § 15 juure wõtta märkus: „Palgasaatmise kulu ei arwata õpetaja palgast maha“ ja paragrahwi esimesest lausest wälja jätta sõnad „kooli kantseleis“. Haridusministeeriumi esitaja seletusest on näha, et selle all ei olnud muud mõeldud, kui seda, et palgamaksjad ei wõi saatekulusid palgast maha arwata, nagu seda mõnel niisugusel juhtu-

misel ette on tulnud, et õpetajale saadetakse palk postikaudu kätte ja wõetakse saatekulud maha. Rahaasjanduse komisjon arwas, et seda ei wõi mingil tingimisel lubada, sellepärast paneb ta ette § 15 järgmist märkust juure wõtta „Palga saatekulusid ei wõeta õpetaja palgast maha“.

Rkl. E. Martinson (sd.): Siin on kaks ettepanekut, mis üks teisest palju lahku ei lähe, kuid hariduskomisjoni seisukoht oleks sellepoolest wastuwõetawam, et ta õpetajate seisukohta enam kinnitab, ja ma teen ettepaneku § 15-das (hariduskomisjoni redaktsioonis) neljandas ja wiendas reas sõna asemele „palgamaksja“ vastu wõtta sõna „kooli ülewalpidaja“. Sõna „kooli ülewalpidaja“ ütleb mõtte selgemalt ära kui „palgamaksja“ sest palgamaksjateks on kaks asutust, riik ja omawalitsuse asutused. Saatekulud peaks aga kooli ülewalpidaja, s. o. maal wald ja linnades linnavalitsused oma kanda wõtma.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: Ma ühinen rks. Martinsoni parandusega.

Juhataja O. Strandman: Rahaasjanduse komisjon teeb sellele redaktsioonile, mis Riigikogu liigetele kätte on antud, weel märkuse juure, et palga saatekulud ei wõeta õpetaja palgast maha, kuna hariduskomisjoni § 15 kohta on Riigikogu liige herra Martinson paranduse teinud, millega hariduskomisjoni aruandja ühinenud on, et neljandas ja wiendas reas sõna „palgamaksja“ asemel wõtta sõna „kooli ülewalpidaja“. See ettepanek ei tule, nii kui rahaasjanduse komisjoni täiendusi, eraldi hääletamisele. Ma panema kõige pealt § 15 rahaasjanduse komisjoni redaktsioonis ühes märkusega, mis rahaasjanduse komisjoni poolt tehti, hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu on 2 häält. Sellega on rahaasjanduse komisjoni ettepanek vastu wõetud. Hariduskomisjoni ettepanek ei tule sellega enam hääletamisele.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson (loeb). § 16. Riigiteenijate palganormide — põhipalga ja elukalliduslisa — üldlõiguse muutmise korral muutuwad wastawalt ka selles seaduses eitenähtud palganormid.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Rahaasjanduse komisjon arwab, et see paragrahw selles seaduses on üleliigne, ja teiseks võib

tema ka segadust sünnitada. Selles ettepanekus, mis Riigikogu liigetele laiali on jagatud, on see paragrahw sees, kuid rahaasjanduse komisjoni viimasel koosolekul, kui eelnõu lõpulikult vastu võeti, jäeti ta välja ja osalt just sel põhjusel, et kui riigiametnikkude palganorme ühel ehk teisel viisil muudetakse, siis võidakse sellest koguni ekslikult „üleüldiseid muutusi“ välja lugeda, mis asjata waidlusi wõiks tekitada. Õpetajate palgaseadus erineb õige tuntuvalt teistest palgaseadustest ja sellepärast ei ole üleüldise tarwis niisugust paragrahwi sisse wõtta. Kui on tarwis õpetajate palku muuta, siis muudetagu neid eriseadusega, kuid ärgu tehtagu üht seadust ärarippuwaks teistest.

Rkl. J. Piiskar (is.): Kui vastu wõtta rahaasjanduse komisjoni ettepanek, siis jääb edasi kestma see nähtus, mis alati on kestnud, et ilmiski ei korraldata õpetajate palka siis, kui seda teistele tehakse. Teistele ametnikkudele pandi palgakõrgendus maksma juba enne ülestõusmise pühi, wiidi kiires korras läbi ning normeeriti eriseadusega. Nüüd on kuu aega sellest ja wõib olla läheb veel tükk aega mööda, enne kui õpetajate palgaseadus järele jõuab ja nii toimetatakse alati. Kunagi peab ometi sellest üle saama. Kui ei suudeta teha üleüldist palgaseadust, millega oleks kõik palgad normeeritud, siis ühtlustatagu vähemalt numbriline osagi, mis kuidagi teistest ei erine, waid kus on needsamad summad sees, mis teisteski. Kui isegi seda osa ei taheta üleüldisustada, siis tähendab see ainult poliitikat, mis senni on aetud, et mõne kuu kestes õpetajate palgad hiljemini tulewad normeerida, kui teistel riigiametnikkudel ja teenijatel. Kõike seda silmas pidades waidlen mina rahaasjanduse komisjoni ettepaneku vastu.

Rkl. A. Palwadre (sd.): Wõimalikkude arusaamatuste ärahoidmiseks tahaks ma täiendada rahaasjanduse komisjoni aruandja seletusi. Rahaasjanduse komisjon otsustas seda paragrahwi välja jätta mitte nendel põhjustel, millest rääkis herra Piiskar, waid puht juriidilistest alustest välja minnes. Makswate seaduste järele sünnib meil palkade muutmise seadusandlises korras. Walitsusel ei ole õigus palku tõsta, waid selleks tuleb uus eriseadus välja anda. Kui mahutada sellesse seadusse sarnane paragrahw, mis kohustaks wõi sisaldaks eneses soowi, et ühes nende palgaseaduste muutmisega, mis välja antud Riigikogu poolt riigiametnikkude ja teeni-

jate palkade normeerimiseks, peaks muutama ka tingimata õpetajate palganormid, siis iseenesest ei kohusta see veel millekski Riigikogu edaspidi, sest järgmine palkade normeerimine sünnib uue palgaseaduse teel ja wanas seaduses leiduw waga soow ei ole kohustaw Riigikogule uue seaduse andmise korral. Riigikogu annab seadused välja ja määrab ise igakord ka nende ulatuse ja piiri. Nii ei ole see puht juriidilises mõttes mingisugune seaduse paragrahw, waid õieti öelda, praeguse hariduskomisjoni waga soow, et ka edaspidi õpetajate palgad teiste riigiametnikkude palkadega alati kokkukõlas oleks. Käesolewal korral tahetakse palku ühtlustada ja loodetawasti jäädakse ka edaspidi palga normeerimise korradel samasugusele alusele. Nendel põhimõtetel jõudiski rahaasjanduse komisjon otsusele, et sellel paragrahwil mingit mõtet ei ole ja ta täitsa ülearune on.

Rkl. K. Wirma (sd.): Ma pean selle asja juure veel ühe täiendawa wõi tegeliku märkuse tegema. § 2. on üles loetud kõik palgaastmed samasugusel kujul, nagu riigiametnikkudelgi, kuid riigiametnikkude palgaseaduses on juba muutusi tehtud, nõnda näituseks raudteeteenijate kohta, kus juba ette tulewad A ja B astmed; niisuguseid juhtumisi wõib ka tulewikus olla. Kui käesolew paragrahw niisugusel kujul seadusse jääb, siis tõuseb küsimus, missugune aste wastab riigiteenijate palgaseaduse muutmise puhul õpetajate palgaseaduse astmetele, kas A wõi B aste. Rahaasjanduse komisjon ei eitanud seda tarwidust, et kui riigiteenijate palgaseadus muudetakse, siis ka õpetajate palgaseadust muutma peab, kuid arwas, et kui muudetakse üleüldist riigiteenijate ja ametnikkude palgaseadust, siis sinna juure wõib lisada wastaw paragrahw õpetajate palkade kohta, mis õpetajate palgaküsimust wastawalt lahendaks. Seda täiendawat paragrahwi wõib riigiteenijate palgaseaduse muutmise puhul sisse panna, ilma et selleks õpetajate palgaseaduses määrust tarwis oleks. Peaks aga riigiteenijate palgaastmetes tehtama muudatusi, siis on õpetajate palgaseaduse kohta nende maksmapanemiseks tehnilisi raskusi ette näha, mida kõigeparem on lahendada wastawa uue paragrahwiga, mis otse õpetajate palga kohta käib. Kui § 16 sarnasel kujul, nagu ta praegu redigeeritud, siia sisse jääb, siis wõib see tuua segadusi, tegelikult ei saa seda küsimust ikkagi selle paragrahwiga lahendada.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: Hariduskomisjoni nimel ei saa ma ühineda selle parandusega. Hariduskomisjon võttis arvesse selle juhtumise, kus riigiteenijate palku tõsteti teatava protsendi võrra, kuna õpetajate pal kadega veel kaua oodata tuli. Et mitte niisuguseid soovimata juhtumisi enam ette ei tuleks, seda garanteerib § 16. Võib olla, et tal seadusandlises mõttes tähtsust ei ole, aga nende läbielatud kibedate kogemuste põhjal, mis sagedasti õpetajate pal kade suhtes on kordunud, peab hariduskomisjon tarvilikuks seda paragrahwi sisse võtta.

Juhataja O. Strandman: Ma panen § 16 hääletamisele. Kes selle poolt hääletab, hääletab ka hariduskomisjoni ettepaneku poolt, ja kes selle paragrahwi vastu hääletab, on rahaasjanduse komisjoni ettepaneku poolt. Eraldi ma siis neid ettepanekuid vastuhääletamisele ei pane. (Hääletatakse.) Nähtawa enamuse ga on see paragrahw tagasi lü katud.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson (loeb): § 17. Käesolew seadus hakkab maksma 1. jaanuarist 1921 a. kõigis tema osades seaduses ettenähtud kujul peale järgmiste erandite:

a) Eraalgkoolide ja õigustega era-kesk- ning kutse- (eri) koolide õpetajate kohta hakkawad seaduses ettenähtud normid maksma 1. augustist 1921 a. Tähendatud koolid võiwad aga nende normide järele palga ja perekonna toetusraha maksmiseks ja arstiabi korraldamiseks 1. jaanuarist 1921 a. kuni 1. augustini 1921 a. riigilt haridusministeeriumi ettepanekul toetust saada.

b) Palgaseaduse §§ 9, 10 ettenähtud wahekorras hakkawad riik ja omawalitsused palka maksma 1. augustist 1921 a. ar wates. 1. jaanuarist 1921 a. kuni selle tähtajani maksawad riik ja omawalitsus igaiüks selle osa palgast, mis nad olid kohustatud maksma Asutawa Kogu poolt 28. augustil 1919 a. wastuwõetud õpetajate palgamääruse põhjal ja omawalitsused peale selle nende poolt määratud palgalisad igas kuus vähemalt selles suuruses, nagu nad 1921 a. weebruarikuul makswad olid; puuduwa osa maksab riik.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Rahaasjanduse komisjoni arwamine selle paragrahwi kohta läheb lahku ettelõetud paragrahwist ja meie § 17 oleks järgmine:

„Käesolew seadus hakkab maksma 1. jaanuarist 1921 a. kõigis tema osades seaduses ettenähtud kujul, erandiga, et eraalgkoolide ja õigustega era- kesk- ning kutse- (eri) koolide õpetajate kohta hakkawad seaduses ettenähtud normid maksma 1. augustist 1921 a.“

Rkl. E. Martinson (sd.): Ma panen hariduskomisjoni ettepanekus järgmised parandused ette:

„1) Punkt a. kolmandas reas sõnade järele: „Tähendatud koolid“ juure lisada sõnad: „samuti ka õigusteta era- kesk- ning kutse- (eri) koolid, kui nad awalikkude koolide ülesannet täidawad“.

2) Juure lisada punkt d. all järgmine osa: *

„1. jaanuarist 1921 a. kuni 1. augustini 1921 a. wõetakse palgamaksmisel arvesse kõik üle § 5. ja selle märkustes ettenähtud nädalatundide normaalarwu antud lisatunnid, mille andmiseks 28. augusti 1919 a. õpetajate palgaseaduse § 10 ettenähtud korras luba on nõutatud.“

Selle parandusega on laiendatud era- koolide õigust, ja nimelt õigustega ja õigusteta erakoolide õigust, kuna neil oleks õigus toetust saada ka selle aja jooksul, kus neile palganormid veel kohustawalt makswad ei ole. Senni said erakoolid riigi poolt toetust, kuid selle rahaasjanduse komisjoni ettepaneku wastuwõtmisega ei oleks neil enam alust seda toetust saada peale 1. jaanuari 1921 a., see oleks aga erakoolidele raske hoop, ja ühtlasi hoop ka tervele kooli elule, sest erakoolid on tähtis tegur koolipõllul.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: Hariduskomisjon ei saa ühineda rahaasjanduse komisjoni ettepanekuga — ühte osa sellest paragrahwist välja jätta. Nimelt püüab hariduskomisjon selle paragrahwi punkt a. kaitsta erakeskkoolide ja algkoolide olemasolu. Nagu teada, on meil praegu erakoole väga palju ja nemad on siamaani õige suurel määral toetust saanud. Kui nüüd palgakõrgendamise puhul seda toetust neile enam mitte ei peaks antama, siis on arusaadaw, et erakeskkoolide küsimus wõiks õige kriitiliseks muutuda. See aga igatahes ei ole kooli ega ka riigi huwides. See redaktsioon, mis hariduskomisjon ette pani, ei kohusta riiki maksma ja iga kool, kui ta tõesti täidab awalikkude koolide ülesandeid, oleks sisuliselt seda õigustatud saama.

Hariduskomisjoni nimel wõin ühineda herra Martinson'i parandusega sellepärast, et § 14 wõeti analoogiline parandus wastu. Siis punkt b all seletati juba pikalt ja laialt riigi ja omawalitsuse maksu wahekorda. Siin tahab hariduskomisjon garanteerida seda, et omawalitsus üleüldse suudaks palga maksta, ja selleks on seatud tähtaeg määratud. 1. augustini wõiksid nemad samas proportsioonis wõi samade summadega maksta, nagu nad seda senni teinud on, ja 1. augustist peale, kus neil juba wõimatus on olnud oma eelarweid kokku seada ja läbi waadata, siis hakkaksid nemad selles seaduses ettenähtud normide järele maksma.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Hariduskomisjoni aruandja tähendas väga õieti, et selle paragrahwi punkt a ei kohusta ei haridusministeeriumi ega ka walitsust neile erakoolidele toetust andma. Kui ta ei kohusta, siis on ju arusaadaw, et ta üleliigne on. Erakoolid wõiwad saada toetusraha § 14 järele haridusministeeriumi ettepanekul walitsuse käest. Täiesti arusaamatu, miks seda tahetakse siin juures uuesti korralda.

Mis puutub punkt b, siis käiks tema wastuwõtmine lausa nende endiste paragrahwide wastu, mis siin enamuse poolt wastu on wõetud. Siin kõneleb paragrahwi lõpp sellest, et puuduwa osa maksab riik ja peale selle on veel teised kohused, mis on palju laialisema ulatusega kui need paragrahwid, mis Riigikogu poolt täna wastu on wõetud. Ka sarnasel juhtumisel, kui III lugemisel peaks läbi minema rkl. herra Marfeldt'i poolt tehtud parandus, mis täna wastu wõetud, ei oleks punkt b ikkagi kokkukõlas endiste paragrahwidega, ja loomulikult peaks ta sellepärast siit wälja jääma.

Juhataja O. Strandman: § 17 on meil kahes redaktsioonis ette pandud. Hariduskomisjoni redaktsiooni kohta on rkl. herra Martinson'i poolt ettepanek tehtud, millega komisjoni aruandja on ühinenud. Nii et ma panen rahaasjanduse komisjoni ettepaneku enne hääletamisele ja kui seda wastu ei wõeta, siis hariduskomisjoni ettepaneku ühes rks. Martinson'i parandusega. Kas soowitakse selle paranduse ettelugemist? Hüüded: (Jah!) Ta käib järgmiselt: „1) Punkt a kolmandas reas sõnade järele „Tähendatud koolid“ juure lisada sõnad „samuti ka õigusteta era- kesk- ning kutse- (eri) koolid, kui

nad awalikkude koolid ülesannet täidawad.“

2) Juure lisada punkt d all järgmine osa:

„1. jaanuarist 1921 a. kuni 1. augustini 1921 a. wõetakse palgamaksmisel arwesse kõik üle § 5 ja selle märkustes ettenähtud nädalatundide normaalarwu antud lisatunnid, mille andmiseks 28. augusti 1919 a. õpetajate palgaseaduse § 10 ettenähtud korras luba on nõutatud“.

Palun siis neid, kes on rahaasjanduse komisjoni ettepaneku poolt, käed üles tõsta. Kes wastu? Raske on otsustada. Palun sekretääri hääled ära lugeda. (Hääletatakse uuesti. Sekretäär loeb hääli.) Sellega on see ettepanek 22 häälega 19 wastu tagasi lükatud.

Nüüd tuleb hääletamisele hariduskomisjoni ettepanek. (Hääletatakse.) Sellega on hariduskomisjoni ettepanek 23 häälega 17 hääle wastu wastu wõetud.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson (loeb): § 18. Selle seaduse jõusseastumisega kaotawad oma maksuuse kõik kuni selle ajani maksusel olewad seadused ja määrused, mis käesolewa seadusega lahendatawaid küsimusi käsitawad, nii wõrd, kui wõrd neis käsitatud küsimused on lahendatud käesolewa seadusega.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Rahaasjanduse komisjon arwab, et hariduskomisjoni redaktsioon ei ütle iseenesest mitte midagi ära, ja tema wastuwõtmine oleks väga iseäralik. Palju otstarbekohasem on see wiis, kui eriseaduses ära tähendatakse kõik need endised seadused, mis käesolewa seaduse makspanemiselega oma jõu kaotawad. See on ka Wabariigi Walitsuse seisukoht. Mina arwan, et see wiis on üleüldiselt igal juhtumisel väga tarwilik, et kergem oleks ära näha, missugused seadused makswad on, missugused mitte. Rahaasjanduse komisjoni ettepanek, mida haridusministeerium toetas, on Riigikogu liigetele kätte jaotatud. (Hääled kohtadelt: Palume ette lugeda!)

„§ 18. Selle seaduse jõusseastumisega kaotawad oma maksuuse 1. jaanuarist 1921 a. arwates: 1) Asutawa Kogu poolt 28. augustil 1919 a. wastuwõetud määrus õpetajate palga kohta (1919 a. „Riigi Teataja“ nr. 60), 2) Asutawa Kogu poolt 19. dets. 1919 a. wastuwõetud määrus õpe-

tajate palgalisa kohta (1919 a. „Riigi Teataja“ nr. 110/111), 3) Wabariigi Walitsuse poolt 12. apr. 1920 a. wastuwõetud määrus õpetajate palgalisa kohta (1920 a. „Riigi Teataja“ nr. 59/60), 4) Seadusandliku delegatsiooni poolt 14. mail 1920 a. wastuwõetud lisa Asutawa Kogu poolt 28. aug. 1919 a. wastuwõetud määrus § 9 juure õpetajate palga kohta (1920 a. „Riigi Teataja“ nr. 79/80), 5) Wabariigi Walitsuse poolt 4. juunil 1920 a. wastuwõetud täiendaw määrus õpetajate palgalisa kohta (1920 a. „Riigi Teataja“ nr. 89/90), 6) ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal Wabariigi Walitsuse poolt 10. augustil 1920 a. wastuwõetud seaduse lisa Asutawa Kogu poolt 28. aug. 1919 a. wastuwõetud õpetajate palgamäärus § 9 juure (1920 a. „Riigi Teataja“ nr. 123/124), 7) Wabariigi Walitsuse poolt 10. aug. 1920 a. wastuwõetud määrus õpetajate palga elukalliduslisa kohta (1920 a. „Riigi Teataja“ nr. 123/124), 8) ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal Wabariigi Walitsuse poolt 1. septembril 1920 a. wastuwõetud seaduslisa Asutawa Kogu 28. aug. 1919 a. wastuwõetud palgamääruse § 3 juure (1920 a. „Riigi Teataja“ nr. 139/140), 9) Wabariigi Walitsuse poolt 1. sept. 1920 a. wastuwõetud täiendaw määrus Wabariigi Walitsuse poolt 10. aug. 1920 a. wastuwõetud õpetajate palgalisa kohta (1920 a. „Riigi Teataja“ nr. 139/140) ja 10) Wabariigi Walitsuse poolt 8. detsemb. 1920 a. wastuwõetud määrus Wabariigi Walitsuse 6. weebr. 1920. a. ajutise kodukorra määruste laiendamise kohta õpetajate peale (1920. a. „Riigi Teataja“ nr. 221/222).”

Haridusministri abi F. Sauer: Ma panen ette seda paragrahwi täiendada 11. punktiga: „Riigikogu poolt 11. märtsil 1921. a. wastuwõetud seadus riigikoolide õpetajate palga ajutise elukalliduslisa kohta („Riigi Teataja“ nr. 20—1921).”

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: Ühinen selle punktiga.

Juhataja O. Strandman: Kuna komisjoni aruandja selle täiendusega ühinenud on, siis panen ma selle paragrahwi rahaasjanduse komisjoni poolt ette pandud redaktsioonis hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see paragrahw rahaasjanduse komisjoni redaktsioonis wastuwõetud.

4. Seadus põllutööliste tööaja ja palgatingimiste kohta 1921/1922 põllutööaasta peale — I lugemisel.

Töökaitse komisjoni aruandja A. Schulbach: Käesolewa seaduseelnõu asjus on õieti aruandjaks komisjoni

liige herra Bachman, et teda aga siin ei ole, siis esinen ma töökaitse komisjoni aruandjana. Viimasel ajal on meie seadusandlus asunud seisukohale, et põllutööliste ja tööandjate wahekorid riigivalitsuse poolt teatud normeerimise alla käib. Selle jaoks näeb maksew seadus ette iseäralised segakomisjonid, kes wälja töötawad sunduslised määrused tööaja pikkuse ja palgamäärade kohta põllutöös.

Täna wu aasta ei ole mitte korda läinud segakomisjone igas maakonnas kokku kutsuda, nimelt sellepärast, et mitmes maakonnas tööandjad oma esitajad walimata jätsid ja teisel lahkusid — tööandjate esitajad koosolekult. Nii ei ole seaduses ettenähtud määrusi maksuma saadud panna. Uus põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus on praegu Riigikogus arutamisel. See arutamine wõtab wist weel kaunis hästi aega ja sellepärast ei ole wist lootust nii pea selles uues seaduses äranähtud ülemaalist segakomisjoni kokku kutsuda. Kokkukõlas wiimase aja wõoluga arwas töökaitse komisjoni tarwilikuks niisuguseid määrusi ka täna wu aasta maksuma panna, algatades oma poolt käesolewa seaduseelnõu. Ma pean ütleva, et see määrus on wälja töötatud töö- ja hoolekandeministeeriumis, kuid mõnesugustel põhjustel ei ole ta mitte Wabariigi Walitsuse poolt ette pandud, waid töökaitse komisjoni algatusel. Ma panen ette seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Rkl. E. Birkenberg (põl.k.): Seda silmas pidades, et meil on praegu teisel lugemisel põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus, mille kohta ette toodi, et seda täna wusel põllutöö hooajal maksuma panna ei suudeta, wõib sedasama ka öelda selle teise seaduse kohta. Kui siin arwati, et tee on leitud, kuidas seda teist seadust Riigikogus kiiremalt läbi wiia, siis tuleb küsida, et mispärast sedasama teed ei tarwitata selle seaduse juures, mis juba meil teisel lugemisel on, kuna sellest ju see osa, mis pikki waidlusi tekitab, suuremalt jaolt läbi arutatud on. See uus seadus on suuremalt jaolt maha kirjutatud sellest endisest, ja kuidas tahetakse teda siis kiiremini läbi wõtta, kui needsamad waidlused tema juures jälle korduma saawad, mis endise sea-

duse juures. Töökaitse komisjoni esimees ütles, et meil ei ole praegu segakomisjone. Meil on aga olemas segakomisjonid koos kuues maakonnas, kes on oma otsused nii head wõi halwad, kui nad olnud on, edasi saatnud töö- ja hoolekandeministeeriumile. Sellega on meil segakomisjonid oma tööd juba teinud ja see wäide, et meil ei ole segakomisjone, on täiesti põhjendamata. Raskest seisukorda ei ole praegu. Tööolusid on nii hästi linnas kui maal suudetud enam-wähem korda seada. Sellest seisukohast wälja minnes leiame täiesti ilma asjata olemat uut seadust käsitusel wõtta. Sellepärast teen ettepaneku seda seaduseelnõu tagasi lükata.

Rkl. L. Johanson (sd.): Et Eesti riigil tarwidus on tööliste ja ka põllutööliste tööaja ja palgatingimisi korraldada, seda tunnistas Asutaw Kogu, kes sellekohased seadused wälja andis, sedasama tunnistas ka Riigikogu, kui tema uue sellekohase seaduse arutamisele asus. Kui nüüd tuleb Riigikogul käesolewa, juba alanud põllutööaasta jaoks sunduslikka määrusi põllutööliste töö- ja palgaolude kohta andma hakata, siis on selleks 2 põhjust olemas. Esimene põhjus on see, et üks osa Eesti riigi kodanikke, juhitud omakasust ja pimestatud ässitusest, on asunud maksma seaduse eitamisele, mille tagajärjel on jäänud segakomisjon walimata. Ma mõtlen siin põllumehi, kes saboteerima on hakanud. Teine põhjus, mispärast Riigikogu selle ülesande täitmisele peab asuma, on see, et Wabariigi Walitsus, eriti aga töö- ja hoolekandeministeerium, ei ole selle küsimuse lahendamisele asunud. See oleks tema kohus olnud. Kui töö- ja hoolekandeministeerium ja Wabariigi Walitsus nägid, et maksmaid seadusi ei austata, kui nad nägid, et segakomisjonid kokku ei tulnud, oleks nemad pidanud esinema Riigikogus ettepanekuga, et ministri õigust sunduslike määruste wäljaandmiseks laiendada. Maksma seaduse põhjal on töö- ja hoolekandeministeeriumil õigus sunduslikka määrusi wälja anda, aluseks wõttes segakomisjoni otsuseid. Seda õigust ei oleks wõinud töö- ja hoolekandeministeeriumile laiendada selle wõrra, et tema oleks wõinud tänawu aasta kohta wälja anda sunduslikka määrusi, aluseks wõttes eelmise aasta määrusi, kuid ka elukalliduse tõusu. Nähtawasti ei ole töö- ja hoolekandeministril selle tegewuse kõrwal, mis temal, kui „kõrgemal ülemusel“, siseministeeriumi juhtides, teha tuleb, aega töö- ja

hoolekandeministeeriumi juhtimiseks. Temal ei ole aega jätkunud selle küsimuse peale tähelepanu pöörata ja sellepärast on tulnud töökaitse komisjonil, nagu aruandja tähendas, selle küsimuse lahendamisele asuda. Et see küsimus lahendada tahab, on paratamata.

Kui nüüd asuda ettepanud seaduseelnõu juure, siis peab tunnistama, et sellel on tähtsad ja olulised puudused, kõige pealt näeme, et siit hoowab wastu seesama õhk, mis awaldus ka kooliõpetajate seaduse arutamise juures. Arwatakse, et suudetakse meie majanduslist seisukorda selle abinõuga parandada, kui töötajaid surutakse rasketesse tingimistesse. Wäikese palga juures määratakse neile pikk tööaeg. Nii leiame ka sellest seadusest, et kõigeraske maal tööajal on määratud põllutöölisele tööpäewa pikkus 11 tundi, peale selle veel ületunnitöö. Selles seaduses ei ole katsutud piirata naiste ja laste tööd, nende tööjõudu silmas pidades, neilegi töötundide arwu vähendades. Selle seadusega on katsutud tühjaks teha 8. aprillil 1920 a. wäljaantud seadust puhkeaja ja pühade kohta. Selle seaduse järele, mis praegu maksew, peaks olema pühapäewad ka puhkepäewadeks. Selles käesolewas seaduses aga öeldakse, et töölised peawad ainult pooled pühapäewad wabad olema. See käib risti wastu makswatele seadustele. See oleks loomulik, et siis, kui töölisi sunnitakse tööle pühapäewadel, nende selle eest kui ületunnitöö eest ka eriti tasu maksetaks, kuid selle seaduse järele seda mitte ei tehta ja siin on isegi mingisuguse kurioosumiga toime saadud, mida sisaldab § 10. § 10 on öeldud, et töö, mis põllutöeline peale §§ 6, 7, 8 ja 9 tähendatud aja on teinud, loetakse ületunnitööks ja tasutakse 50% lisatasuga. § 6 aga ütleb, et peale nädalapühapäewade on veel põllutööliste puhkepäewad seadusandliku delegatsiooni poolt 27. aprillil 1920 a. wastuõetud ja „Riigi Teatajas“ nr. 67/68 wäljakuulutatud pühad ja pühapäewad. Teises paragrahwis on öeldud, et tööliste antakse wabapäewi § 10 järele, aga kui tööline wabal päewal tööd teeb, ei loeta seda mitte ületunnitööks. Peale selle on seaduses ületunnitööd katsutud kohustawaks teha, mida meie kusa-gil wabrikuseaduses ja üleüldse praegu makswates seadustes ei leia. Ületunnitööd peaks tehtama waba kokkuleppe järele, nagu seda Lääne-Euroopa maades näeme. Seal on ületunnitöö piiratud seadusandlisel teel, ja lastele ei lubata Saksamaal seda üleüldse teha. Inglismaal on see pooltunni

peale päewas kindlaks määratud. Ületunnitööd võib alles siis teha, kui tingimata selle järele tarwidus on, kui tööd pooleli jätta ei wõi. Siin aga katsutakse seda igal juhtumisel kohustawaks teha.

Niisama huwitaw ja otsekohe kurioosum on see osa, mis räägib palgast. See on nähtawasti ministoeriumi seisukoht. § 17 ütleb: Tööandja söögil olewate aastameestöölise palgaalamäär aasta kohta on: ülikonna täis willast riiet, 2 wahetust pesu, kindad, sokid, üks paar säärega töösaapaid (naistööliste poolsaapad), pastlad tarwiduse järele ja rahapalka 12.000 mk. Kui meie nüüd waatleme seda warustust, mis töölistele antakse peale rahapalga ja söögi, siis näeme, kuidas töölist sunnitakse ära elama 2 paari pesuga aastas. Wõtame arwesse seda higi, mis põllutöölisel on ja kui seda pesu 26 korda aastas pesta, siis kulub see pesu ära, nii et töölisel aasta lõpul särki seljas ei ole. Aga siin sellest 12.000 mk. hakake siis ostma: mütsi, palidut jne. Kust jääb siis temale perekonna ülespidamise wõimadus? Kuid see on weel esimese kategooria tööliste palk; § 15 järele tahetakse töölisti kategooriatesse jagada. Kui wõtta siis 3 kategooria, 16—18 a. wanad töölised saawad 50% sellest, kui nad meestöölised on. Mis on siis 50% sellest warustusest? Pool ülikonda willast riiet, 1 wahetus pesu, 1 kinnas, 1 sokk, ½ paari säärega saapaid, s. o. meestöölisele. Naistööline aga saab 75% vähem, s. o. ¾ ülikonda, ¼ kinnast ja ¼ särki, (Rkl. J. Seljamaa: Mitmes paragrahw see on?) See on 17 ja 15 ja see on ühe aasta töö eest, kui ta aga pool aastat tööd teeb, siis rehkendage wälja, kui palju särke ta siis saab. (Paremal poolt: Wäga pikant!) Wäga pikant on see teile küll ja seda tahab töökaitse komisjoni enamus, kes teie selja taga seisab, tööliste kohta maksuma panna. Niisugusesse seisukorda tahab ta töölisti suruda. See ei ole enam pikant, see on niisugune seisukord, kus teie kristlik eüdametunnistus peaks õrnat häbi tundma. (Naer kõigil istmetel.) Mis puutub sellesse seisukorda, kuhu põllutöölisi tahetakse suruda, seda iseloomustab wäga § 22. Siin on öeldud, et täistööjõuliste töörohkus normaal tööpäewa kohta arwatakse ilmasõjaeelse töowiljakuse järele. Mis on siis ilmasõjaeelne töowiljakus? Ja kuidas seda selgeks teha? Kus on siin kriteerium? Kus on siin andmed? Öeldakse, et Baltimaade kohta on olemas andmed, professor Knierrimi kirjatöö, kuid selle juures tõendatakse, et need andmed siiski wananenud on, sest nad on teistes oludes korja-

tud ja praegu on nad läbi proowimata. Kes siis määrab ära selle töowiljakuse? Selle § 22 järele võib tööandja oma töölisel nõuda Jumal teab missugust töowiljakust. Ütleme, kuigi on wõimalik ennesõjaaegset töowiljakust kindlaks määrata ja kui meil ka selleks õigus on, praegu ei saa meie seda aga mitte teha, kus meil rasked ajad läbi elada olid, kus tööline enam seda palka ei saanud kui enne, kus wahepeal on olnud rasked katsumiseaastad, kus töölise organism ja sellega töölise jõud on märksa nõrgemaks jäänud. Kas on meil õigus weel ennesõjaaegset töowiljakust nõuda? Ja kui meil õigus on, ei saa meie tegelikus elus seda läbi wiia. Nii meie näeme, missugune see seaduseelnõu on, mis on wälja töötatud töö- ja hoolekandeministoeriumi praeguse juhatuses poolt, kes siseministoeriumiga ühe katuse all on. See tunnustab ja iseloomustab ka seda tahtmisawaldust, seda arusaamist oma kohustest, mis on walitsemas nende kihtide keskel, kes enamuse moodustawad praeguses Riigikogus, niisama ka töökaitse komisjonis. Need on praegu niisuguses seisukorras, et nemad kõiki juba loomusunniliselt on walmis tagasi lükkama, mis nende arwates teiselt poolt tuleb. Herrad parempoolsed, kui nemad on asunud selle seaduse eitamise seisukohale, on ka ainult instinkti järele käinud, ilma et oleks tunginud selle sisusse wõi nõudnud, et see seadus neile wastuwõetawalt kokku seatud oleks, waid instinkti järele käies on nad kartnud, et nende huwisid, nende isiklisi huwisid mingisugune suur hädaoht waritsemas on. Seda ei ole minu herrad. Ma näitasin seda teile. Minu seisukoht on, et töö- ja hoolekandeministoerium peab sellel alal midagi korda saatma, ja seda, kui ta seda wabahtliselt teinud ei ole, sundida tegema. See seadus tuleb I lugemisel wastu wõtta. II lugemisel aga saan mina paranduse tegema esimese paragrahwina, mille järele määruse wäljaandmine tehakse kohuseks töö- ja hoolekandeministoeriumile. See on wõimalik. Ja kui siis Riigikogu seda ei taha teha, siis saab sotsiaaldemokraatiline rühm esinema wastawate parandustega selle seaduseelnõu kohta.

Rkl. P. Keerdo (is.): Nagu siin aruandja juba tähendas, peab see seadus täitma senniste põllutöölise tööolude korraldamise kohta makswate sundusliste määruste aset, mis, nagu siin juba tähendati, wälja andmata jäid tööandjate saboteerimise pärast. See eelnõu on wäga sar-

nane sellele põllutöölise palgaolude korraldamise seadusele, mis praegu Riigikogus II lugemisel. Kuna viimase arutamise puhul juba meie esitajate poolt on näidatud, mispärast ta töolisteklassile vastuwõtmatu on. Töölise nõudmised sellel alal, mis väljendatud maatöölise liidu nõukogu poolt kokkuseatud sundusliikude määruste kawas, on ka siin juba esitatud, sellepärast ei tahaks pikalt selle juures peatada; tähendan ainult nende pea habtuste peale, mis eelnõul on. See eelnõu on kahtlemata kõigejämedam näkkulöömine töökaitse mõttele. Tema ei kaitse ühtki töolist, vaid kaitseb ainult tööandjate taskuhuwisid. Siin tahetakse töökaitse-seaduse maske all läbi wiia sõna otseskoohes mõttes teoorjuse seadust. Kui seadusandliku delegatsiooni poolt välja anti põllutöölise palgaolude korraldamise seadus ja sellesama seaduse põhjal määrused maksma pandi, siis ei leidnud nad töolisteklassi poolt heakskiitmist. Kuid isegi need wiletsad määrused, mis minewal aastal makswad olid, olid siiski paremad, kui käesolew seaduseelnõu.

Kõige pealt § 4. räägitakse töötundide normaalarwust, kus sellega walmis saadakse, et terwelt 5 kuud 11-tunniline tööpäew maksma tahetakse panna. Minewal aastast määrustes oli ka 11-tunniline tööpäew ette nähtud, kuid ainult paari kuu kohta, välja arwatud Wiru maakonnas, ja nende määruste väljatöötamisel olid tööandjad kaastegewad ning nende nõusolekul said need määrused välja antud. Praegune töökaitse komisjoni poolt väljatöötatud määrus tahab tööandjatele veel enamgi lubada, kui nad ise nõuawad. Kuid tegelikult on siin tööpäew veelgi pikem, sest § 3 räägitakse, et töö lõpeb põllul, ja meie teame, ja selle peale on siin ennemgi tähelpanu juhitud, et põllutööline sagedasti mitte werst maad, waid 10-ned werstad oma põllust eemal elab ja sellega tegelik töö wael suureneb. Kuid tööandja ei ole seotud selle 11—12-tunnilise tööpäewaga, waid seadus annab temale piiramata ületunnitöö tegemise wõimaluse, kui tarwis on põllusaaki hukkamineku eest kaitsta. Kuid kas läheb nüüd põllusaak hukka, kui majapidamises kahe töölise asemel üks peetakse. Tööandjal oleks kahtlemata kasulikum wähem töölisi pidada, isegi nendele kõige kibedamal tööajal ületunnitööde eest 50% rohkem maksta, kui aasta läbi rohkem töölisi pidada.

§ 13 kuni § 18 kõnelewad palkadest. Nende naeruwäärilikkust näitas juba minu eelkõneleja ja mina tähendan veel nii

palju, et põllutöölisele mitte ainult see palganorm, waid üleüldse kogu see palga maksmise wiis täiesti wastuwõtmatu on. Organiseeritud põllutöölised on oma nõudmisi awaldanud; teatud kawa, kus nende nõudmised üles tähendatud, on segakomisjonidele ette pandud. Edasi räägitakse § 22 ennesõjaaegsest töörohkusest. Kuidas seda nüüd läbi wiia, jääb igatahes seaduse väljaandjate teada. Nende teada jääb ka see, kes seda kindlaks tegema peawad ja missugune see töönorm õieti olema peaks. Seaduse täitmise järele walwab käesolewa seaduse põhjal töö- ja hoolekandeministeerium. Ministeeriumil on minu teada praegu 5 töökaitse komisjari. Kui tema nüüd peaks igal juhtumisel välja arwama, kas tehtud töö wastab ennesõjaaegsele tööle, siis arwan mina, et ka 500. komisjarist ei jätkuks, sest ei saa ometi isegi kõrwolewaltes majapidamistes ühe palju tööd teha. Näituseks on ühel majapidamisel täiesti siledad põllud, teisel on põllud mäenõlwalkul wõi on künkalisel maad. Kahtlemata ei saa tööline siin nii palju ära künda, kui ta mujal kündis. Niisamuti ei saa ka ühes majapidamises kahelt tööliselt ühepalju tööd nõuda. Näituseks wõib ühel tarwitada olla hobune, kellel on ennesõjaaegne jõud, kuna teise käes mingisugune sõjajawaliid on, kes ise hästi jalul ei saa seista. Nõnda, et töölise töönorm oleks ühesugune, on absurd.

Kui nüüd tahetakse ühesugust töowiljakust kõigilt töolistelt nõuda, tähele panemata jättes neid põhjusi, millest töö ära oleneb, siis ma arwan, et oleks juba loogilisem, kui ei tehta töolist ärarippuwaks ainult töowiljakusest, waid ka põllusaadustest. Mispärast peaks siis tööandja selle all kannatama, kui mingisugune maatükk wähem annab, kui teine, kuna seda ometi wõimalik kergesti töölisele süüks panna. Siin on juba räägitud sellest, et töö täiesti piiramata on. Selle seaduse järele on wõimalus tööd teha kuni 24 tundi päewas, enam kahjuks ei saa, sest ööpäewa jooksul rohkem tunde ei ole. Ööpuhkus pole selles seaduses kindlustatud, kuna see aga küll oli senni makswas seaduses, samuti pole ka lastetöö üleüldse mitte piiratud. Kui siiski oletada, et Riigikogu ära näeb selle seaduse naeruwäärilikkust ning siin teatawad parandused ette wõtab, nii et seadus kuu saab, mis kuidagi wiisi ometi töölise seisukohta kaitseks, siis tuleb ka järewalwe ja seaduserikkujate karistamis teisiti korraldada. Meie teame endistest kogemustest, et nii kaua, kui ei ole niisugust

järewalwet ega karistust seaduse määruste rikkumise pärast, mis põllupidajat sunniks neid määrusi täitma, siis on selle täitmisega väga wilts lugu. Ma tooks mõned näitused, kuidas tööandjad on senni osanud kõrwale puigelda kõigist sunduslistest määrustest: maatöölise liidul olewate andmete põhjal ei ole sunduslisi määrusi maal, taludes pea sugugi täidetud, mõisades väga wähe. Tartumaa kohta wõin ma näituseks öelda, et seal majapidamiste rewideerimisel ilmsiks tuli nähtus, et ainult 2% majapidamistest määruste järele olid käinud. Siis näeme meie weel, et kui mõni on wastutusele wõetud määruste rikkumise pärast, siis määrab kohus neile kunni 200 marka trahwi, kuid on juhtumisi ette tulnud, mil isegi 10 marka trahwi määratakse. Tartumaal määrati ühele mõisaomanikule selle eest 10 marka trahwi, et ta igale töölisel 42 marka päewas wähem maksis, kui sunduslistes määrustes ette nähtud. Kui nüüd aastas 280 tööpäewa arwata, siis maksis ta ühele töölisel aastas juba 11.000 marka wähem kui õigus. Temal on aga kümned tööliised, ning ta wõitis sellega sajadtuhanded; kohus määras aga temale 10 marka trahwi. Kui selles seaduses tahetakse mingisuguseid parandusi ette wõtta, siis tuleb igatahes ka järewalwet ja karistuse alal täiendusi teha. Lõpuks ei saa ma ka mitte ühineda eelkõneleja kawatsusega, kes selle seaduse II lugemisel paranduse lubas teha, et sunduslike määruste wäljatöötamine käesolewaks aastaks töö- ja hoolekandeministeriumi hooleks peaks antama; selle ettepanekuga meie leppida ei saa, sest meie teame, et sarnasel korral need määrused kahtlemata mitte paremaks ei muutuks.

Rkl J. Saul (põl.k.) Kõrgesti austatud Riigikogu liikmed! Rahwasaadik Johanson toonitas siit kõnetoolilt, et meie põllumehed, ei tahtwat segakomisjonidest osa wõtta. Ma olin minewal aastal ja olen ka tänawu 2 segakomisjoni liige, kui põlumees. Meie tulime kokku 1 kord ja 2 kord, kuid ei tulnud töölisteasitajaid kokku, ja kui wiimaks tulid, siis oli mõni oma pea täis wõtnud. Nii oli lugu Walgas, nii oli ka Tartus. Kui seal tulid siis arutamise alla need määrused, mis olid ette pandud ja öeldi, et neid tingimisi wastu ei wõi wõtta ja neist tuleb loobuda, siis ütles keegi sulastest, et meie loobuks küll, sest meie teame, et niiviisi sulaseid pidada ei saa ega wõi, sest see ei oleks muud, kui alaline talude wahetamine: kui sulane aasta läbi selle kaubaga peremeest on teeninud, siis peab peremees talu sulasele ära andma ja ise

sulaseks hakkama. Aasta pärast annaks see sulane talu jälle temale tagasi ja nõnda edasi. Kuid meie ei tohi sellest seadusest loobuda sellepärast, et meie seljataga seisab rusikas, kes meid karistab, kui meie sellest peaksime loobuma. Sellest on näha, et mitte tööliised nii wastikud ei ole, (Pahemalt poolt: Muidugi peremehed on wastikud.), waid meie pahempoolsed erakonnad, kes sellega omale poolehoidmist tahawad wõita, aga ise ikka rohkem kaotawad ja tööliised ei leia niimoodi kusagilt leiba. Herra Johanson ütles, et see on häbemata wäike palk? (Pahemalt poolt: Kes ütles, et häbemata wäike? Müra.); mis töölisel maksetakse; ma teen teile selgeks, et kui sellesama töökaitse komisjoni poolt määratud palk rahaks arwata ja arwe kokku wõtta, siis tuleb aastasulase palk 6.780 marka kuus. Siin oli enne kooliõpetajate palgaseadus arutusel, ja kõigekõrgemaks palgaks määrati 6.000 marka; see on juba peaaegu professori palk, ja see on weel wäike. (Rkl. J. Piiskar: Teie lugege enne seadus läbi!) Ma tunnen seda seadust paremini, kui teie, sest Kingissepp ei ole teid mitte nii tubliste õpetanud, kui tarwis. Teie olete mõnest küljest ju väga osaw, aga mispärast teie siin, linnas, asja paremini ei korralda, kas olete selle ehituse juures käinud, mis sellest aknast paistab? Teda ehitawad ka tööliised (Rkl. J. Piiskar: Ega mina teda ei ehita). Teie ei oskagi tööd teha! (Naer pahemalt pool ja keskel.) Küsisin nende tööliste käest, kui palju neile palka maksetakse; seal tuleb tööjuhataja ja ütleb, et nad maksawad tüki pealt, nimelt, kes kiwi paigale paneb, saab üks mark tüki pealt. Küsimise peale, kui palju tööline päewas kiwa paigale paneb, wastati, et on töölisi, kes ainult 80 kiwi paigale jõuawad panna. Tähendab, nad saawad 80 marka päewas, kuna aastasulane läbi aasta 287 marka päewas teenib. (Rkl. J. Piiskar: Kas Teie olete oma jao kiwa paigale pannud?) Mina ei ole tööline. (Rkl. J. Piiskar: Mina ei ole ka tööline!) Siis seletas herra Keerdo siin minewaaastastest määrustest; minewal aastal oli herra Keerdo töö- ja hoolekandekomisjoni esimees ja mina olin segakomisjoni liige. Seal tulid tööliised ja panid palgamäärused ette ja nõudsid kõigest 17.000 marka aastas ja mõni sada peale. Mina aga andsin nõu, et sellega kukute sisse, wõtke palk wilja peale. Sellega oldi nõus ja palk määrati kindlaks. Sulased oleks tahtnud aga palka 17.000 margaga kindlaks teha. Kuidas sulane oleks sellega läbi saanud, kui

palka mitte wilja peale poleks määratud, seda otsustage ise. (Naer. Hüüded: Wäga suuremeelne!) On põllumehi ja põllutöölisi, kes tahawad igas asjas käsikäes käia, aga teie arwate pahemal pool, et sellega omale wõidu saate, kui tahate meie asja lõpu poole tuua. Teie tahate, et põllutöölisi peab peale ülewälpidamise ka arstliselt ülewälpidama. Siis läheb see palk palju kallimaks, kui siin olete professori palgaks määranud. Olge lahked, ja õelge, kui palju saab sulane tunnitöö raha. Sulane teenib palju rohkem, kui professor. (Hüüded: Ime, et professorid sulasteks ei lähe! Naer.)

Siin seletati töö määrustest, et siin ei ole ühtegi piiri. See on tõsi. Mina olen ka selle wastu, et tööl piiri ei ole. Kui aga on määratud 9-tunniline tööpäew aasta läbi, siis peab ka 9-tunniline töö olema aasta töötundide peale ära määratud, aastatöölisel, kui ka kuutöölisel, samuti ka päewatöölisel; mis üle selle tehakse, on ületunnitöö, mille eest ta peab saama eritasu. Põllumees ei ela aga mitte nii, nagu meie siin katuse all, waid tema on wäljas igasuguse ilma käes. Täna sajab wihma, siis puhatakse; homme on aga ilus ilm ja siis peab heinu üles wõtma ja puhkuse eest tööd tegema. Ja kui tund ehk paar tundi üle normi läheb, siis ei pea ju wihmapuhkus mitte peremehe kahjuks jääma, muudugi ka mitte sulase kahjuks. Laske aasta läbi töötundide arw kindlaks määrata, siis jõuame õiglasele selgusele. Mina ei hakka siin pikemalt waidlema. Teie ütlesite ise, et see seadus halb on ja sellepärast tuleks ta tagasi lükata. Ka mina ütlen sedasama ja panen ette seda seadust tagasi lükata.

A r u a n d j a A. S c h u l b a c h: Rkl. Birkenberg on selle seaduse wastu rääkinud, sellepärast, et põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus, mis teatawasti juba pikemat aega Riigikogus arutusel, lähematel päewadel wastu saab wõetud ja et nimetatud seadus iseenesest juba tööliste ja tööandjate wahekorra ära lahendab. Kuid see ei ole mitte nii. Tööaja ja palgaolude korraldamise seadus määrab ainult need põhijooned ära, mille järele wahekorrad lahendatud saawad. Ta määrab ära, et peawad saama waliitud segakommissjonid ja need segakommissjonid määravad kindlaks palgatingimised ja tööpäewa pikkuse. Nüüd on aga selle seaduse wastu wõtmine pikale weninud. Kõigepalawam tööaeg on käes enne kui segakommissjonid tööle saawad asuda ja sellepärast peame meie paratamatult reh-

kendama, et kui meie jätame üleüldise seaduse hooleks asja lahendamise, siis käesolewa aasta peale sundusliikudest määrustest midagi wälja ei tule ja seda, wõib olla, herra Birkenberg tahabki. Mina ei ole aga siiski selles arwamises, et seda küsimust tänawu lahiseks jätta ja nimelt järgmistel põhjustel. Jätame hoopis kõrwale üleüldise küsimuse, palgatöölise olukorra parandamise tarwiduse üle, kuigi sel küsimusel üli suur tähtsus on selles mõttes, et halwa peremehe juures teeniwat palgatöölise sama olukorda panna, kui hea peremehe töölise. Nii palju kui mina olen töökaitse komisjonis ja wäljaspool põllumeestega rääkinud, on kõik seletanud, et need määrad, mis käesolewas seaduses tahetakse kindlaks teha, on nii madalad, et selle palgaga sulast ei saa, ja et hea peremees peab paratamata ise rohkem maksma. Nemat waidlewad üleüldse selle seaduse wastu ja ütlewad, las meie ise maksame nii palju kui meie tahame, meie maksame isegi rohkem. Kuid wahakordi wabaks jättes, annate halwale peremehele wõimaluse oma tööjõudu wälja kurnata. Arwan, et see ekslik teguwis oleks. Ei ole mingisugust põhjust halba tööandjat oma kaitse alla wõtta, waid meie peame halwa tööandja töölise samasugusesse seisukorda panema, kui hea tööandja ise on oma töölisi tõstnud. Ma arwan, et sellel seaduseelnõul on wäga suur tähtsus just selles mõttes, mida rks. Saul ette tõi, nimelt kihutustöö aluse ärawõtmiseks nendelt ringkondadelt, kes seisukorda ära kasutawad. Ei ole kolleegi saladus, et käesolewal aastal suur kihutustöö käimas on selle woolu poolt, mille esitajateks on äärmiselt pahempool, kust heameelega nähakse, et niisuguseid sunduslisi määrusi mitte wälja ei antaks. Selles sihis edasi minna, nagu meie põllumeeste rühm tahab, on sama hea, kui õli tulde kallata, ja üleskihutajatel oleks wõimalik maal rohkem aktiivsemaid wäljaastumisi kewadel wälja kutsuda, mida parempoolsed ringkonnad wast siiski mitte ei taha. Minu teadmise järele on mitmel pool maakondades, kus on segakommissjoni esitajad kokku tulnud, tööliste esitajad keeldunud palgatingimisi läbi arutamast ja on ministeeriumile maatöölise liidu poolt kättesaadatud walmis hektograferitud eksemplaarid palganõudmise asjus sisse saatnud. Ja kus nad waewaks on wõtnud maatöölise liidu nõudmised weel ümber kirjutada, seal on nõudmised kunni 1½ korda suuremal määral üles seatud. Waadake, sellele kihutustööle tahetakse põl-

seda seadust austama. Täna wu aasta on aga üks osa meie seltskonnast, nimelt see osa, kes tahab ennast teadlikumaks osaks nimetada — nad wõiwad ka ju seda olla, sest et rahaline jõud nende seljataga on — sihikindlalt selle seaduse saboteerimisele asunud; nad on sihikindlalt oma esitajad segakomisjoni saatmata jätnud. Kui meie käesolewa seaduseelnõu tagasi lükame, siis kiidame sellega saboteerijate teguwiisi heaks. Riigikogu peaks aga seaduse austamist nõudma ja juba sellepärast selle seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtma.

Mis puutub nendesse arwustustesse, mida töökaitse komisjoni liige herra Johanson esile tõi, siis on nad osalt juba Riigikogus arutamisel olnud. Põllutööliste palgaseaduse I ja II lugemisel oleme nende üle juba palju waielnud. Ma pean aga ühe joone tõmbama, mis rhs. herra Johanson'i arwustust iseloomustab; kui ta wäga karakteriseeriwalt ette tõi märkuse § 15 juurest, kuidas palk wälja rehkendatud saab, kuidas naistöoline saab ühe soki ja kuidas teisejärgu naistöoline saab 75% sellest sokist. See leidis muidugi paremalt poolt heakskiitmist ja ma kardan, et seaduse tagasilükkamiseks see rohkem mõjuda wõib, kui parempoolsed kõned. Mina arwan aga, et herra Johanson mingisugustel põhjustel ei ole suutnud seda seaduseelnõu mitte läbi lugeda. § 15 käsitab just sokkide asja ja selle paragrahwi teises lõikes wõib lugeda, et aasta naistöölise palga alammäär on natuuras seesama, mis meestöölisel, seega mitte üks sokk, waid niisama paar sokke,

nagu meesterahwas saab. Ainult rahapalga kohta käib see märkus, mis rhs. Johanson siin ette kandis, nimelt 50% ja 75%. Mina ei arwa mitte rhs. Johanson'i wäiteid nii tugewad olewat, et seda seaduseelnõu nende pärast tagasi lükata. Kordan weel oma ettepanekut seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja O. Strandman: On ettepanek tehtud seda seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawana murega on see ettepanek wastu wõetud.

5. Koosoleku lõpetamine ja järgmise koosoleku aja määramine. Järgmine päewa korra-punkt on... (Wahelhiüüded: Lõpetada!) On ettepanek tehtud tänast koosolekut lõpetada.

Kes selle poolt on, palun käed üles tõsta. Kes wastu? Wastu ei olda. Sellega on otsustatud tänast koosolekut lõpetada. Kas tehakse ettepanekuid järgmise koosoleku aja kohta? (Koha pealt: Tulewal teisipäewal kell 5 p. l.) On ettepanek tehtud järgmist koosolekut tulewal teisipäewal kell 5 p. l. ära pidada. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on otsustatud järgmist koosolekut teisipäewal kell 5 p. l. ära pidada. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 10,10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **O. Strandman.**

Sekretäär **A. Tupits.**

